Bendrai finansuoja Europos Sąjunga

Patvirtinta:Zarasų miesto vietos veiklos grupės
2026-08-18 Visuotinio susirinkimo
(protokolo Nr. ZMVVG-P-20260818-1)

Zarasų miesto vietos plėtros strategija 2023-2029 m.



ZARASAI
2023

Turinys

ĮVADAS ... 3

1. VIETOS PLĖTROS STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO TERITORIJA IR GYVENTOJŲ, KURIEMS TAIKOMA VIETOS PLĖTROS STRATEGIJA, APIBRĖŽTIS ... 5

1.1. TERITORIJA ... 5

1.2. GYVENTOJAI ... 6

2. TERITORIJOS, KURIAI RENGIAMA VIETOS PLĖTROS STRATEGIJA, ANALIZĖ ... 7

2.1. POREIKIŲ IR GALIMYBIŲ ANALIZĖ ... 7

2.1.1. Socialinė ir ekonominė analizė ... 7

2.1.2. Bendruomenė ir socialinės paslaugos ... 9

2.1.3. Kultūrinis potencialas ... 11

2.1.4. Ateities scenarijų paieška ... 12

2.1.5. Pozityvi transformacija ... 13

2.2. STIPRYBIŲ, SILPNYBIŲ, GALIMYBIŲ IR GRĖSMIŲ ANALIZĖ ... 14

3. VIETOS PLĖTROS STRATEGIJOS TIKSLAI, UŽDAVINIAI IR JŲ ĮGYVENDINIMO STEBĖSENOS RODIKLIAI, ĮSKAITANT IŠMATUOJAMAS REZULTATO SIEKTINAS REIKŠMES ... 15

4. GYVENAMOSIOS VIETOVĖS BENDRUOMENĖS DALYVAVIMO RENGIANT STRATEGIJĄ EIGA ... 21

5. ZARASŲ MIESTO VIETOS PLĖTROS 2023-2029 M. STRATEGIJOS FINANSINIS VEIKSMŲ PLANAS ... 24

6. VIETOS PLĖTROS STRATEGIJOS VALDYMO, STEBĖSENOS, PROJEKTŲ VERTINIMO IR STRATEGIJOS KEITIMO TVARKA ... 29

6.1 Vietos projektų vertinimas ... 30

6.2. Vietos plėtros strategijos stebėsena ... 30

6.3. Strategijos pakeitimų tvarka ... 31

6.4. Strategijos įgyvendinimo horizontalūs principai ... 32

6.5. Strategijos įgyvendinimo viešinimas ... 32

7. ZARASŲ MIESTO VIETOS PLĖTROS 2023-2029 M. STRATEGIJOS PRIEDAI ... 33

ĮVADAS

Ilgalaikis ir vienas didžiausių regione nepriteklių lėmė skurdo kultūrą ir išmoktą bejėgiškumą tarp Zarasų miesto gyventojų. Šie veiksniai trukdo gyvybingam miesto vystymuisi: apriboja gyventojų poreikių tenkinimą, sąlygoja taupymo strategijas, įpročių keitimą, kelia nerimą ir nusivylimą, stiprina socialinės atskirties ir beprasmybės jausmus.

Vadovautis šiuolaikiniu integruotu požiūriu, jog žmogiškojo kapitalo formavimas turi vykti per į socialinį investavimą orientuotas priemones, skirtas išplėsti asmenų gebėjimus, įgalinant asmenis tikslinga mobilizuoti Zarasų miesto bendruomenę transformuojančioms iniciatyvoms ir sprendimams, esmingai keičiantiems žmonių elgesio motyvacijas bei įgūdžius ir galinčius pakeisti įsisenėjusias negatyvias tendencijas Zarasų miesto plėtroje.

Rengiant Zarasų miesto vietos plėtros 2023-2029 metų strategiją (toliau – STRATEGIJA) užsibrėžta susitelkti į sprendimų tvarumą ir kompleksiškumą, negatyvių tendencijų transformaciją ir socialinių problemų prevenciją. Įsisenėjusių socialinių problemų sprendimai naujoje strategijoje siejami su Zarasų miesto bendruomenės socialinių bei ekonominių pranašumų stiprinimu, pasinaudojant gerosiomis praktikomis bei teigiamais miesto gyventojų gebėjimais ir vietos išteklių potencialu. Pagrindiniu tikslu numatomas Zarasų miesto gyventojų įtraukties ir aktyvumo didinimas per socialinio kapitalo telkimą ir socialinio verslumo skatinimą, kaip tvariausius bendruomenės inicijuotos vietos plėtros (toliau-BIVP) socialinių problemų sprendimo būdus.

STRATEGIJOS rengimą inicijavo Zarasų miesto vietos veiklos grupė (toliau – ZMVVG), įregistruota 2015-08-18. ZMVVG steigėjai – 3 sektorių atstovai- verslo, vietos valdžios ir NVO. Šiuo metu ZMVVG tarybą sudaro 6 nariai, kurie atstovauja bendruomenines organizacijas ir (ar) vietos nevyriausybines organizacijas (2 nariai), verslo įmones (2 nariai) ir valdžios atstovus (2 nariai).

Rengdama STRATEGIJĄ, ZMVVG vadovavosi įstatuose numatytais veiklos tikslais:

- pagerinti vietines įsidarbinimo galimybes ir didinti bendruomenių socialinę integraciją;
- pagal savo veiklos kompetenciją ir galimybes skatinti Zarasų miesto, kaip kurortinės vietovės, plėtrą, aktyviai dalyvauti rengiant ir įgyvendinant miesto plėtros planus ir programas;
- skatinti vietos iniciatyvas ir partnerystes, įtraukiant miesto bendruomenes, vietos valdžios ir verslo atstovus į bendrą veiklą gamtos apsaugos, švietimo, kultūros, socialinės paramos, verslo ir kitose srityse;
- skatinti ekonominės veiklos įvairinimą tikslingai naudojant vietos išteklius ir viešąją paramą;
- teikti pasiūlymus vietos valdžios ir nacionalinėms institucijoms bei organizacijoms dėl miesto plėtros planų kūrimo ir priemonių įgyvendinimo;
- rengti ir įgyvendinti vietos plėtros strategijas;
- organizuoti ir teikti paramą miesto bendruomenių, nevyriausybinių organizacijų projektams ir iniciatyvoms įgyvendinti;
- skatinti ZMVVG bendradarbiavimą su kitomis visuomeninėmis nacionalinėmis ir tarptautinėmis organizacijomis Lietuvoje ir užsienyje;
- telkti miesto gyventojus ir ugdyti jų gebėjimus dirbti kartu;
- telkti nevyriausybinių, vietos valdžios, verslo ir kitų įstaigų bei organizacijų pastangas ieškant tinkamų sprendimų miesto ekonominei ir socialinei gerovei kelti;

STRATEGIJA parengta atsižvelgiant į aktyvių Zarasų miesto gyventojų, vietos valdžios, verslo, nevyriausybinio sektoriaus (NVO) atstovų poreikius ir pasiūlymus. Jie buvo išgryninti susitikimų–diskusijų metu, suformuluoti remiantis „Zarasų miesto situacijos ir gyventojų poreikių apklausa“ [P12 – priedas Nr. 12], kuria buvo siekiama išsiaiškinti zarasiškių pasitenkinimą esama Zarasų miesto situacija bei lūkesčius situacijos gerinimui, žodžiu pateiktomis projektinių pasiūlymų idėjomis [P13 – priedas Nr.13], kurios padėjo identifikuoti svarbiausias vietos teritorijos gyventojų problemas. Remiantis statistinių duomenų, strateginių dokumentų ir gyventojų nuomonės tyrimo duomenimis, išgrynintas ir strategijoje sprendžiamas vienas tikslas: ***skatinti Zarasų miesto gyventojų įtrauktį ir aktyvų dalyvavimą kompleksiškai sprendžiant socialines problemas.***

STRATEGIJA atitinka 2022–2030 m. Utenos regiono plėtros plano, patvirtinto Utenos regiono plėtros tarybos kolegijos 2023 m. sausio 30 d. sprendimu Nr. KS(T)-4 „Dėl 2022–2030 m. Utenos regiono plėtros plano patvirtinimo“: 1. Tikslo: Gerinti socialinių, sveikatos priežiūros, švietimo paslaugų kokybę ir prieinamumą. Uždavinius: 1.1. „Pagerinti sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų infrastruktūrą, išplėsti paslaugų spektrą, pagerinti jų kokybę ir prieinamumą“ ir 1.3. „Padidinti formalaus ir neformalaus švietimo paslaugų kokybę ir sumažinti pasiekiamumo netolygumus regione“; bei 3.Tikslo: „Prisidėti prie investicinės aplinkos patrauklumo ir bendrų turizmo paslaugų vystymo“ uždavinius: 3.1. „Išplėsti investicijoms ir verslo vystymui palankią aplinką“ ir 3.3. uždavinį „Stiprinti civilinės saugos infrastruktūrą, priedangas ir vandenviečių apsaugą, didinant savivaldybių pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms“.

STRATEGIJA atitinka Zarasų rajono savivaldybės 2022-2030 metų strateginio plėtros plano tikslus ir uždavinius: 1.1 tikslo „Patrauklios ekonominės aplinkos kūrimas ir investicijų skatinimas“ uždavinius: 1.1.1.„Gerinti verslo plėtros bei investicijų pritraukimo sąlygas“, 1.1.2. „Skatinti gyventojų verslumą bei ekonominį mobilumą“; 2.1 tikslo „Aukštos ugdymo kokybės ir besimokančios visuomenės plėtra“ uždavinį 2.1.2 „Plėtoti kokybiškas, prieinamas, gyventojų poreikius atitinkančias paslaugas“; 2.4 tikslo „Saugios socialinės aplinkos gyventojams plėtojimas“ uždavinius: 2.4.2. „Kokybiškų, prieinamų, lengvai pasiekiamų bei kompleksiškų socialinių paslaugų plėtra“, 2.4. „Skatinti socialinę integraciją ir mažinti socialinę atskirtį“;

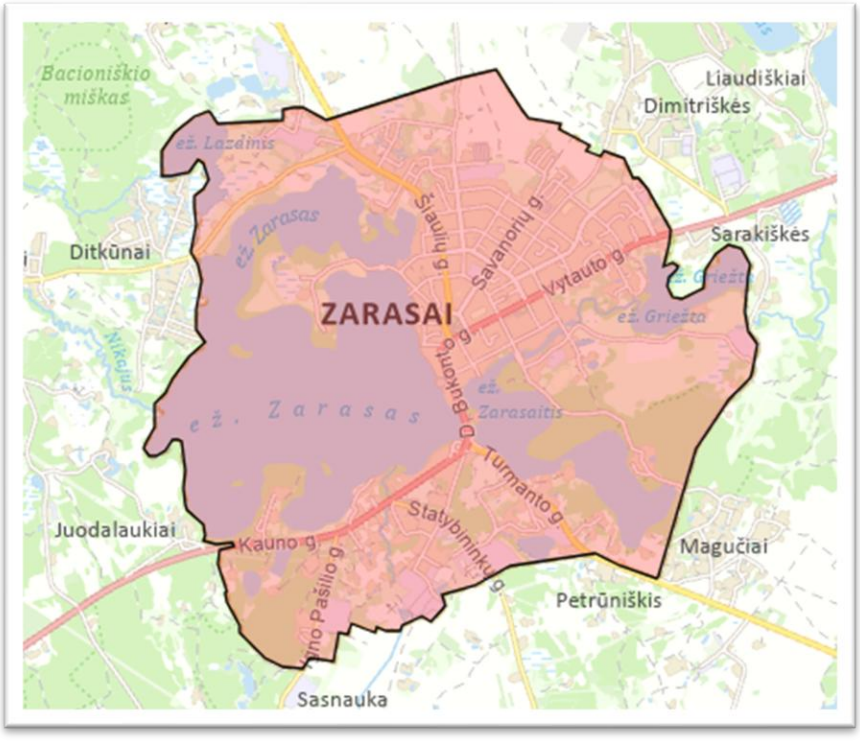
STRATEGIJOS tikslas, uždaviniai ir veiksmai 2021-2027 metų Europos Sąjungos fondų investicijų programos 4.7 uždavinio „Skatinti aktyvią įtrauktį, siekiant propaguoti lygias galimybes ir aktyvų dalyvavimą ir gerinti įsidarbinamumą“, 4.9 uždavinio „Didinti socialinę ir ekonominę marginalizuotų bendruomenių, migrantų ir nepalankias sąlygas turinčių grupių integraciją įgyvendinant integruotas priemones, įskaitant aprūpinimą būstu ir socialinių paslaugų teikimą“ nuostatas ir 16.1 uždavinio veiksmą „Stiprinti vietos gyventojų pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms ir grėsmėms“.

1. VIETOS PLĖTROS STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO TERITORIJA IR GYVENTOJŲ, KURIEMS TAIKOMA VIETOS PLĖTROS STRATEGIJA, APIBRĖŽTIS

1.1. TERITORIJA

Vietos plėtros strategijos įgyvendinimo teritorija- Zarasų miestas. Zarasai – miestas šiaurės rytų Lietuvoje, Utenos apskrityje, 49 km į šiaurės rytus nuo Utenos, 5 km nuo sienos su Latvija, Zarasų rajono savivaldybės centras, urbanistikos paminklas. Miestas išsidėstęs ežerų apsuptoje kalvotoje vietoje, Zarasų aukštumoje (Aukštaičių aukštumos dalis), šiaurinėje rajono dalyje, netoli Latvijos sienos. Zarasų miestas apsuptas 7 ežerų – miesto pietvakariuose telkšo Zarasas, pietuose – Zarasaitis, pietryčiuose – Baltas, rytuose – Griežtos ežeras. Zarasaitį su Griežta jungia Laukesos upelis, su Zarasu ir Baltu skiria tiltai. Miesto pietryčiuose – Magučių miškas. Aukščiausia vieta yra rytiniame Zarasaičio ir Balto ežerų krante – Skautų kalnas (170 m virš jūros lygio).

2023 m. duomenimis Zarasų miesto plotas 1321,09 ha, t.y. beveik 1 proc. (0,992 proc.) bendro Zarasų rajono savivaldybės ploto (133 100 ha pagal LR Statistikos departamento duomenis). Iki 2023 m. užstatyta teritorija Zarasų mieste augo saikingai -3,18 %, nuo 305,74 ha iki 315,46 ha.



1 pav. Zarasų miesto teritorija. Šaltinis: www.geoportal.lt

2008 m. rugsėjo 10 d. Zarasų miestui suteiktas kurortinės teritorijos statusas, nubrėžęs Zarasų rajono savivaldybės investavimo kryptį, turėjęs įtakos investicijų pritraukimui, kultūrinio turizmo, aktyvaus poilsio, pramogų, paslaugų įvairovės didėjimui bei esamų turizmo paslaugų kokybės gerinimui. Miesto vystyme siekiama panaudoti esamus gamtinius išteklius, didinti jų pritaikomumą sveikatinimo srityje, kurti naujas darbo vietos, vietos gyventojai orientuojami teikti kokybiškas tradicines ir naujas turizmo paslaugas, persikvalifikuoti.

1.2. GYVENTOJAI

Zarasų mieste 2022 m. buvo 6182 gyventojų ir sudarė 43% Zarasų rajono savivaldybės gyventojų, iš 14790. 2023 m. statistikos departamento duomenimis Zarasų mieste gyventojų sumažėjo **2,05 %** - nuo 6182 iki 6055 ir tai yra **didžiausias neigiamas pokytis nuo 2019**, tuo tarpu Zarasų rajone gyventojų skaičius per metus sumažėjo 1,43% iki 14578. [P1.P1]



2 pav. Zarasų miesto gyventojų skaičius

Palyginimui pagal nuolatinių gyventojų skaičius metų pradžioje Utenos apskrityje gyventojų skaičius nežymiai mažėja: 2022 m. – 125 644 gyventojai, 2023 m. – 125 467 (t. y. 0,14 proc. mažėjimas) Bendrai šalyje vyksta gyventojų augimas: 2022 m. – 2 805 998 gyventojai, 2023 m. – 2 857 279 (t. y. 1,83 proc. padidėjimas). 2023 m. Utenos apskrityje koncentruojasi 4,4 %, Zarasų mieste – 0,2 % šalies populiacijos.

Siekiant įvertinti socialinių paslaugų poreikį, analizuotas gyventojų pasiskirstymas pagal amžių:

Gyventojų amžiaus grupės Zarasų mieste									
metai	iš viso	iki 7 m.	7-16 m.	16-18 m.	18-25 m.	25-45 m.	45-65 m.	65-85m.	nuo 85 m.
2019	6507	328	483	115	450	1442	2134	1341	214
2020	6406	296	490	101	441	1415	2087	1360	216
2021	6302	303	500	82	411	1380	2059	1339	228
2022	6182	272	497	99	388	1355	2012	1340	219
2023	6055	262	476	123	375	1265	1982	1369	203

3 pav. Zarasų miesto gyventojai pagal amžiaus grupes. Šaltinis: Zarasų miesto seniūnijos pateikti duomenys.

Nors duomenys rodo bendrą Zarasų miesto gyventojų skaičiaus mažėjimą, lentelėje išsiskiria dvi skirtingos amžiaus grupės, kurių dinamika išlaiko teigiamą tendenciją- ***senyvo amžiaus gyventojai*** (65-85 m.) ***ir jaunimas*** (16-18 m.).
Vadovaujantis 2021-2027 metų Europos Sąjungos fondų investicijų programos 4.7 ir 4.9 uždaviniais, įvertinus Zarasų miesto gyventojų pasiskirstymo pagal amžiaus grupes tendencijas, išskirtos gyventojų tikslinės grupės, į kurias bus nukreipti tikslingi ZMVVG VPS veiksmai:

Tikslinės grupės :

- Senyvo amžiaus asmenys, kurių gyvenamoji vieta yra Zarasų miestas.
- Jaunimas, ypač nedirbantis, nestudijuojantis, nesimokantis, mokymuose nedalyvaujantis, mažiau galimybių turintis jaunimas gyvenantis Zarasų mieste;
- Bedarbiai, ilgalaikiai bedarbiai ir kiti ekonomiškai neaktyvūs asmenys, kurių gyvenamoji vieta yra Zarasų miestas;
- Migrantai, pabėgėliai, socialiai pažeidžiami ir kiti socialinę atskirtį patiriantys asmenys (grįžę iš įkalinimo įstaigų, reemigrantai, atvykę gyventi į Zarasus ir kt.), kurių gyvenamoji vieta yra Zarasų miestas;
- Neįgalieji, kurių gyvenamoji vieta yra Zarasai;

2. TERITORIJOS, KURIAI RENGIAMA VIETOS PLĖTROS STRATEGIJA, ANALIZĖ

2.1. POREIKIŲ IR GALIMYBIŲ ANALIZĖ

Zarasų miesto gyventojų įtraukties analizėje pateikiami apibendrinti Zarasų rajono savivaldybės administracijos, Zarasų rajono savivaldybės Socialinio paslaugų centro duomenys, analizuojami šalies mastu vykdytų tyrimų rezultatai, įvardijamos didžiausios silpnybės ir grėsmės, pateikiama stiprybių ir galimybių analizė, pristatomi gyventojų atskirties mažinimo su įtraukties didinimo teoriniai modeliai ir tezės, nusakantys socialinių reiškinių priežastis ir pasekmes, bei ryšius tarp jų. Taip pat apžvelgiamos Europos Sąjungos socialinės politikos vystymo tendencijos, kuriomis remiantis ieškoma scenarijų pozityviai transformacijai.

2.1.1. Socialinė ir ekonominė analizė

Zarasų miesto vystymosi analizę tikslinga pradėti nuo statistikos: 2023 m. Zarasų rajono savivaldybė priklauso didžiausią skurdo riziką patiriančių savivaldybių 8-tukui. [P1.P2] Skurdo rizikos lygis savivaldybėje 2023 m. – 27,86 %, t.y. beveik kas trečias gyventojas 2022 m gavo mažesnes pajamas nei skurdo riba. Šalies vidurkis – 19,9 %, mažiausias – Vilniaus mieste 13,14 %.

Pagal Zarasų rajono savivaldybės pateiktus duomenis [P1.P3], vien Zarasų mieste 2022 m. būsto šildymo išlaidų ir karšto vandens išlaidų kompensacijų gavėjų skaičių sudarė ~ 20% miesto gyventojų, t. y. kas penktas gyventojas, įskaitant ir vaikus, prašėsi finansinės pagalbos vienoms iš būtiniausių išlaidų. Bendras socialinės pašalpos gavėjų skaičius – 13 %. Atkreiptinas dėmesys, jog Zarasų mieste 15 % visų vaikų augo šeimose, patiriančiose socialinę riziką.

Ši ilgalaikė kritinė situacija (nuo 2018 metų skurdo rizikos lygis rodiklis didžiausias Utenos regione) reikalauja mobilizuojančių bei transformuojančių iniciatyvų bei sprendimų iš miesto bendruomenės, esmingai keičiančių žmonių elgesio motyvacijas bei įgūdžius ir galinčių tapti stimulu pakeisti šias įsisenėjusias negatyvias tendencijas Zarasų miesto plėtroje. (B1, D1 – nuorodos į SSGG analizės tezes)

Vienas iš svarbių rodiklių – darbo užmokestis Zarasų rajone yra mažiausias Utenos apskrityje ir sudarantis 85-90 % apskrities vidurkio, o 2023 m. II ketvirtį sudarė 70 % mėnesinio darbo užmokesčio Lietuvoje. [P1.P6] Mažiausio darbo užmokesčio tendencija išsilaiko nuo 2016 m. [P1.P7]

Panašias tendencijas stebime Vilniaus politikos analizės instituto 2022 m. Savivaldybių gerovės indekse bei Centrinės projektų valdymo agentūros 2021 m. sudarytame Gyvenimo kokybės indekse. Šie Indeksai ne tik atskleidžia lyginamąją gyvenamųjų vietovių vertę, bet ir prisideda prie vietos tapatybės bei bendros gyventojų savivertės, reikšmingai lemiančios socialinį elgesį, formavimo. Indeksuose išskirti komponentai programuoja ateities nuostatas bei atspindi socialinio elgesio modelius ir turi lemiamą įtaką ne tik Zarasų rajono, bet ir Zarasų miesto vystymuisi, tad remiamės samprotavimu, jog tendencijos Zarasų rajone atspindi ir Zarasų miesto situaciją, kaip jau buvo parodyta skurdo rizikos vertinime tarp miesto ir rajono.
2022 m. pagal Savivaldybių gerovės indeksą Zarasų rajono savivaldybė kaimiškųjų savivaldybių grupėje užėmė 33 vietą iš 35 ir priskiriama prie vėluojančių savivaldybių tipo (vėluojančių savivaldybių subindekso vidurkiai atsilieka nuo bendro Lietuvos vidurkio daugiau kaip per vieną standartinį nuokrypį.) [P1.P11] Utenos apskrityje iš kaimiškųjų savivaldybių Zarasų rajonas

vertintinas prasčiausiai, palankiausi rodikliai Molėtų rajone – 20 vieta, Anykščių rajonas ir Ignalinos rajonas atitinkamai užima 22 ir 28 vietas. Savivaldybių gerovės indeksas sudarytas remiantis 5 komponentais: socialinis saugumas; fizinis saugumas; ekonomikos gyvybingumas; švietimo kokybė; demografija. Iš vertinamų penkių komponentų Zarasų rajono savivaldybėje vėlavimas ryškiausias 3 komponentuose: socialinio saugumo, fizinio saugumo, gyvybingos ekonomikos. [P1.P12] Kritiškiausia situacija ekonomikos komponente – Zarasų rajonas 2022 m. surinko žemiausią 0,2 iš 10 galimų balų, pakartodamas 2018 m. būklę, kuri fiksuotina kaip žemiausias šio komponento įvertis tarp visų savivaldybių nuo 2016 m. Atkreiptinas dėmesys, jog Zarasų rajono savivaldybė pagal ekonomikos gyvybingumą tik 2020 m. buvo pakilusi aukščiau nei trečia vieta nuo pabaigos, 2021 ir 2022 m. vėl fiksuojamos negatyvios tendencijos. Fizinio saugumo komponente 2022 m. stebimas ryškus įverčio sumažėjimas lyginat su 2016-2021 m.

Be jau aukščiau apžvelgtų rodiklių Zarasų miesto bei rajono ribose konstatuotina, jog teritorijai būdingos ir žemiausios Utenos apskrityje tiesioginės užsienio investicijos [P1.P5], tenkančios vienam Zarasų rajono gyventojui – 2020-2021 m. sudarančios mažiau kaip 16 % Utenos apskrities vidurkio, todėl galima daryti prielaidą, jog nepakeitus situacijos „iš vidaus“ ir pats Zarasų miestas nebus patraukus investicijoms, aktyvinančios ekonomikos gyvybingumą.

Zarasų rajono savivaldybės 2022-2030 metų strateginiame plėtros plane fiksuota, jog savivaldybei būdingas atsilikimas bei statiškumas tiek verslo plėtros, tiek investicijų pritraukimo srityje. Verslo struktūroje dominuoja smulkus verslas, pasižymintis mažu investiciniu potencialu. Investicijų apimtys labai neženklios, jų lygis vertintinas kaip neigiamas. Ilgalaikė padėtis patvirtina žemą investicinį teritorijos patrauklumą bei nedidelį vietos verslo plėtros potencialą. Žemas vidutinio darbo užmokesčio lygis sąlygoja mažą vietos gyventojų mokumą, kas dar labiau riboja vietos verslo plėtros potencialą ir rajone, ir Zarasų mieste – šie neigiami veiksniai kompleksiškai lemia žemą verslumo lygį Zarasuose. (B2)

Nusikalstamumo dedamoji yra ryški Savivaldybių gerovės indekso socialinio saugumo komponente. Zarasų rajono savivaldybės 2022-2030 metų strateginiame plėtros plane aprašoma taip: „savivaldybei būdingos neigiamos viešojo saugumo elementų apraiškos, tokios kaip smurtas artimoje aplinkoje, nepilnamečių nusikalstamumo augimas, kurių mažinimas privalus formuojant teigiamai vertintiną gyvenamąją ir ekonominę aplinką. *Ypatingą reikšmę šioje srityje įgyja švietėjiškas bei prevencinis darbas, bendruomenės įtrauki veikla* <...>. 2021 m. pagal smurto artimoje aplinkoje užregistruotų nusikaltimų skaičių lyginant su visais užregistruotais nusikaltimais Savivaldybės rodiklis (30,2 proc.) yra aukštesnis nei Utenos apskrities rodiklis (23,9 proc.) ir dvigubai viršija šalies rodiklį (15,1 proc.)“. 2022 m. bendras Zarasų rajono nusikalstamumas šalies vidurkį viršijo jau nežymiai. [P1.P13]

Negatyvios tendencijos Zarasų rajone atsiskleidžia ir Gyvenimo kokybės indekse [P1.P14], kuris sudarytas iš gyvenimo kokybę atspindinčio 41-o rodiklio 6-se srityse (materialinės gyvenimo sąlygos; gyventojų verslumas ir verslo konkurencingumas; sveikatos paslaugos; švietimo paslaugos; demografija, pilietinis ir visuomeninis aktyvumas; viešoji infrastruktūra, gyvenamosios aplinkos kokybė ir saugumas). Bendrame žemiausiame reitinge vertinant gyventojų verslumo ir verslo konkurencingumo sritį 2021 m. atsidūrė ir Zarasų rajonas, kartu su Ignalinos rajonu. [P1.P15]

Dar viena negatyvi tendencija Zarasų rajono savivaldybėje lyginant su šalies vidurkiu – savižudybių statistikoje. [P1.P8] Nagrinėjant svarbius socialinius veiksnius Zarasų rajono savivaldybės 2021 metų visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitoje nurodyta, jog 2021 metais Zarasuose nusižudė 5 gyventojai (33,4/100 000 gyv.) bei akcentuojama pagrindinė santykinai didelio savižudybių skaičiaus rajone priežastis – *socialinės ir ekonominės regiono problemos: nedarbas, su tuo susijęs alkoholio vartojimas.* Utenos regiono plėtros plane santykinai didelis savižudybių regione skaičius taip pat priskiriamas prie spręstinų problemų, susijusių su nepakankama socialinių ir sveikatos

priežiūros paslaugų kokybe ir prieinamumu Zarasų rajono savivaldybėje, todėl siūloma savižudybių (o kartu ir susijusių priklausomybių) skaičiui rajone mažinti imtis priemonių, skatinančių asmenų įtraukimą į šalies mastu vykdomas priklausomybių mažinimo ir savižudybių prevencijos programas, taip pat *NVO, bendruomenių vykdomas prevencines, šviečiamąsias veiklas, t.y. pabrėžiama visuomeninė iniciatyva, šios socialinės problemos kompleksiniame sprendime tikimasi sinergijos su NVO sektoriumi.* (B4)

Mokslininkai linkę akcentuoti (Norvilė, 2014), jog bedarbystė sietina ne tik su socialiniais bei ekonominiais rodikliais, bet ir su svarbiomis psichologinėmis pasekmėmis individams ir socialinei jų aplinkai. Bedarbystė ne tik pablogina finansinę žmogaus padėtį, bet paveikia jį ir psichologiškai. Ji yra suvokiama kaip nukrypimas nuo normos bei susijusi su neigiamais padariniais fizinei bei psichinei sveikatai, gyvenimo kokybei. Teigiama, jog darbo netektis padidina savižudybės riziką. Darbo praradimas – vienas iš didžiausią stresą keliančių įvykių, ir viena sunkiausių trauminių patirčių gyvenime. Ekonominių sunkumų laikotarpiu bedarbystės išgyvenimas tampa dar sunkesnis – būtinybė turėti darbą padidėja, tačiau galimybės įsidarbinti sumažėja. Ilgalaikių bedarbių patyrimo analizė (Norvilė, 2014) parodė, jog *ekonominė deprivacija sąlygoja poreikių tenkinimo apribojimą, taupymo strategijas, įpročių keitimą, kelia nerimą ir nusivylimą, stiprina socialinės atskirties ir beprasmybės jausmus.* Bedarbystės patyrimą atskleidžia jausmai, mintys ir elgsena, pasireiškiantys šešiose erdvėse: santykių, statuso, tikslų kūrimo, laiko struktūros, aktyvumo ir psichologinės gerovės. (D3)

Analizuojami duomenys ir rodikliai pagrindžia, jog ženkli dalis Zarasų miesto, kaip ir Zarasų rajono gyventojų patiria nepriteklių ir skurdą, daugeliui jų būdingi „išmokto socialinio bejėgiškumo“ (Norvilė, 2014) bei „skurdo kultūros“ (Gruževskis ir kt., 2021) bruožai, formuojantys neigiamą socialinę elgseną bei programuojantys socialinę atskirtį ateityje – tai gali būti nepasitikėjimas, pasyvumas, iš kartos į kartą perduodamas beviltiškumas, susitaikymas su likimu ir pan.

Sociologai suformulavo „išdaužtų langų teorija“ (Wilsonas, George, 1982), kuri dažniausiai pristatoma populiariai ir suprantamai vienu sakiniu: „Jei pastate kas nors išdauš langą ir niekas to išdaužto lango nepakeis, tai po kurio laiko tame pastate neliks nė vieno sveiko lango“. Paminėtina, jog miesto centre dar vis randasi apleisti pastatai, ryškūs skurdo kultūros artefaktai urbanistiniame miesto peizaže. Tad tiek neigiamas, tiek teigiamas socialinis elgesys, priklauso ir nuo supančios aplinkos, blogieji pavyzdžiai skatina nepriimtiną elgesį ir abejingumą, gerieji pavyzdžiai įkvepia ir motyvuoja. (B7)

2.1.2. Bendruomenė ir socialinės paslaugos

Rengiant vietos plėtros strategiją 2023 m. vasarą buvo atlikta bendruomeninė apklausa. Paminėtini keli akcentai, patvirtinantys aukščiau aprašytus poreikius ir galimybes Zarasų mieste. Vietos gyventojai buvo prašomi išskirti, kokių sričių veikloms plėtoti Zarasų mieste turėtų būti telkiamas didžiausias dėmesys 2023-2027 m. ES finansavimo laikotarpyje. Didžiausio palaikymo susilaukė bendruomeninės iniciatyvos (65,2 % respondentų) (A6), absoliuti dauguma atsakiusiųjų sutiko, jog problema, su kuria susiduria socialinę riziką patiriantys asmenys, gyvenantys Zarasų mieste, yra ***motyvacijos ir pasitikėjimo savimi*** trūkumas. Gyventojų „atšalimas“ patenka į trejetuką pasirinktų Zarasų mieste esančių problemų.

Šalies mastu Pilietinės galios indeksas 2022 m. atskleidžia, jog siekdami pagerinti padėtį visuomenėje, 46 proc. respondentų teigė aukoję, 39 proc. – dalyvavę aplinkos tvarkymo talkose, 31 proc. – vietos bendruomenės veikloje. (C5) Zarasų mieste 2023 m. yra tik viena aktyvi ir formalizavusi statusą vietos bendruomenė bei bazines socialines paslaugas teikiantis centras, ne

visada gebantis teikti į kliento pokytį ir poreikį orientuotas socialines paslaugas bei turintis administracinių resursų taikyti socialines inovacijas socialinių paslaugų sektoriuje. (B3, B4)

Zarasų miesto socialinės komunikaciją geriausiai atspindi socialiniame tinkle Meta veikianti socialinė grupė „Zarasų bardakas“, kurioje Zarasų gyventojai drąsiai vardina problemas ir reiškia nuomonę. Platforma populiari, tačiau komunikacija joje vis dar būdinga skurdo kultūros ir išmokto bejėgiškumo fenomenams – komentarai yra destruktyvus, dažnai lydimi menkinamos kalbos ir patyčių kultūros, rodo žemą gyventojų savivertę, bendruomenėje ne visi žino, į kokias institucijas gali kreiptis, demonstruojamas „problemų perkėlimo“ ir žemas atsakomybės prisiėmimo už spręstinas problemas lygis.

Zarasų mieste veikia vienintelis stacionarių ir kt. socialinių paslaugų teikėjas - Zarasų rajono savivaldybės socialinių paslaugų centras, kuriame veikia Paramos šeimai tarnyba, Dienos socialinės globos ir pagalbos į namus tarnyba, Globos centras, Nakvynės namai, Krizių centras, teikiamos bendrosios socialinės paslaugos, gyventojai aprūpinami techninės pagalbos priemonėmis.

Zarasų rajone socialinės reabilitacijos paslaugas neįgaliesiems teikia 2 neįgaliųjų nevyriausybinės organizacijos (NVO): Zarasų rajono neįgaliųjų draugija, Viešoji įstaiga LASS šiaurės rytų centras. 2022 metais Zarasų rajono neįgaliesiems ir jų šeimų nariams buvo teikiamos dienos užimtumo, transporto, meninių gebėjimų lavinimo būreliuose, savarankiško 36 gyvenimo įgūdžių ugdymo, užimtumo paslaugos. Asmeninio asistento pagalba suteikta 61 rajono neįgaliajam. Zarasų krašto žmonių su negalia sąjunga suteikė 132 asmenims transporto paslaugas vykti į gydymo, reabilitacijos ar kitas įstaigas.

Zarasų rajono savivaldybės administracija vykdo iš Europos pagalbos labiausiai skurstantiems asmenims fondo pagalbos maisto produktais ir higienos priemonėmis teikimą Zarasų rajono gyventojams. 2022 metais parama buvo dalinama 6 kartus per metus, išdalinta vidutiniškai apie 51,4 tonos įvairių maisto produktų ir higienos priemonių labiausiai skurstantiems 1 930 Zarasų rajono gyventojams, iš jų 82 pabėgėliams iš Ukrainos dėl Rusijos Federacijos karinių veiksmų Ukrainoje.

2019 metais įkurtas ir Zarasų kultūros centre veikia Zarasų atviras jaunimo centras, kur sukurtos šiuolaikiškos erdvės jaunimui, skirtos įvairiai veiklai – nuo šokio, karaokės, kino, žaidimų vakarų, maisto gaminimo iki tiek, kiek įmanoma susikurti patiems.

Nuo 2015 metų Zarasų mieste veikia Trečiojo amžiaus universitetas (TAU), kur „Savęs ir aplinkos pažinimo“ fakultete įvairiose paskaitose, sveikatinimo renginiuose, pažintinėse, kultūrinėse išvykose dalyvauja daugiau kaip 100 dalyvių, TAU veikla vykdoma savanorystės pagrindu, buvusių ir esamų zarasiškių savanorių lektorių, kitų Zarasams neabejingų žmonių dėka.

Savanorystė - išskirtinas dar vienas nepilnai išnaudotas socialinis miesto resursas. Šiuo metu Zarasų mieste savanoriška veikla nėra koordinuojama Zarasų miesto lygiu. (B3) Tyrime „Savanorystė, kaip žmogiškasis išteklius, teikiant viešąsias socialines paslaugas savivaldybėje“ akcentuojama, jog savanorystę galima traktuoti, kaip būtiną arčiausiai žmogaus esančiose viešojo valdymo struktūrose plėtotiną judėjimą, mažai išnaudotą žmonių išteklių potencialą savivaldybėse, kartu ieškant būdų jį administruoti, remti. Tarp savanorystę aktyvinančių veiksnių pabrėžiamas savanorių įtraukimo mechanizmo susikūrimas ir veiklos administravimo būtinumas**.** Įrodyta savanorystės socialinė nauda visuomenei, kartu ir savivaldybei, kurioje plėtojama savanorystė: didinant visuomenės socialinį kapitalą, kuriant pasitikėjimo ir solidarumo saitus, didinant sutelktumą socialinių problemų sprendimui, didinant visuomenės atsakingumą, mažinant visuomenės susiskaldymą, mažinant socialinę atskirtį, nusikalstamumą, lėšų taupymas, socialinių problemų prevencija. (C4)

Būtent savanorystės, bendruomenės ir kt. įtraukties praktikas daugiau kaip dešimtmetį sėkmingai taiko ir pokyčiams įkvepia Zarasuose veiklą pradėjęs vienas stipriausių socialinių verslų šalyje – VšĮ Nacionalinis socialinės integracijos institutas (Zmogui.lt) - organizacija, kurianti ir taikanti socialines inovacijas, padedančias daugialypėje visuomenėje integruotis žmonėms iš įvairių pažeidžiamų socialinių grupių, vykdanti šalies mastu atpažįstamas socialines programas - „Senjoro“, „Visi skirtingi - visi lygūs“, „Socialinis taksi“, „Media4change“, „Įgūdžių laboratorija“ ir kt. Zmogui.lt išsiskiria kompleksiniu problemų sprendimo būdų taikymu, visuomenės pažeidžiamų grupių, jaunimo tiesioginiu įtraukimu į aktyvią veiklą. (C1)

2.1.3. Kultūrinis potencialas

Nesant tiesioginių statistinių duomenų, Zarasų miesto kultūrino potencialo apžvalgai pasitelkiama šalies mastu atlikta kultūrinė analizė.

2021 m. Savivaldybių kultūros indekse iš kaimiškų savivaldybių klasterio išsiskiria Zarasų rajono savivaldybė, surinkusi 31,54 balo ir esanti klasterio lyderė [P1.P10]. Bendrame savivaldybių reitinge Zarasų rajonas užėmė 3-čią vietą. Patyrinėjus aukščiau nei mediana esantį subindeksą „Dalyvavimas kultūroje ir socialinis kapitalas“ pažymėtina, jog net 12,1 proc. Zarasų rajono gyventojų laiko save kūrybingais ir yra 13 vietoje tarp kitų šalies savivaldybių gyventojų. (A1)

Savivaldybių kultūros indekse akcentuojama, jog remdamosi stipriosiomis savybėmis, savivaldybės galėtų duomenis pasitelkti ir ekonominiams rezultatams gerinti, pvz. pristatydamos kultūrinius pasiekimus galėtų pritraukti aplinkinių savivaldybių turistus. Vienas rodiklių yra subindeksas „Kultūros makroekonomika“. Vertinami 8 rodikliai: tradicines kultūrines veiklas vykdančių kultūros įmonių bei naująsias kūrybinių industrijų veiklas vykdančių kultūros įmonių padalinių apyvarta, išlaidos darbuotojams, darbuotojų skaičius. Zarasų rajono savivaldybė užima 40 vietą iš 60, t.y. savivaldybė turėdama gerus kultūrinius resursus, turi potencialą vystyti ir kūrybines industrijas, sukuriančias daugiau darbo vietų. (C2)

Viena geriausių pastarųjų metų bendruomenės transformacijos ir įtraukimo patirčių – Kauno miesto projektas „Kaunas- Europos kultūros sostinė 2022“. Projekto poveikio vertinimo išvadoje, partnerių atliktų tyrimų ir apklausų rezultatų suvestinėje, grįstoje viso projekto metu kruopščiai rinkta veiklos ataskaitų statistika bei pristatančioje bendruomenių įtraukimo, jaunimo įgalinimo ir savanorystės praktikų metodikas, iškelta naujos vertinimo paradigma: „atskirti „kultūrinį“ ir „socialinį“ poveikį yra, ko gero, viena dirbtiniausių skirčių, kurias išskyrė šio tyrimo užduotis. Juk beveik viskas, kas nėra „natūra“, yra „kultūra“ – vadinasi visa tai yra socialu. Socialiniai ryšiai bei kultūrinės praktikos tokių (*administracinių*) ribų nepaiso, o vietokūros veiklos tokius ryšius toliau stiprina“ (Tadas, 2023). Tad įtrauktis į bendras veiklas, ar tai būtų kultūrinės, kūrybinės, ar „pasidarys pats“ estetiką apimančios rankdarbių, meistrystės, ar inovacijų, startuolių kūrimo ir kitos patyriminės dirbtuvės – įtakos visas socialinių naudų dimensijas, kuriose užmezgami saugūs, konstruktyvūs santykiai, skleidžiasi socialinio statuso daugialypumas, kuriami bendruomeniniai ir individualūs tikslai, didinamas socialinis aktyvumas ir psichologinė gerovė. (C4)

Kūrybiška vietokūra (angl. creative placemaking) – procesas, kurio metu sujungiama kultūra ir bendruomenės, skatinant atsižvelgti į vietos kontekstą, ir atveriami keliai bendradarbiavimui. Ilgalaikėje perspektyvoje kūrybiška vietokūra grįsta kultūros pasiūla įgalina tvarią vietos plėtrą ir geresnę gyvenimo kokybę. Kūrybiškoje vietokūroje partneriai iš viešo, privataus, ne pelno ir bendruomeninių sektorių strategiškai naudodami menus ir kultūrines veiklas formuoja fizinius bei socialinius kaimynystės, miesto ar regiono bruožus (Markusen ir Gadwa, 2010). Kūrybiška vietokūra gaivina erdves, atnaujina struktūras ir miestovaizdžius, gerina vietinio verslo

gyvybingumą ir visuomenės saugumą bei suburia skirtingus žmones džiaugtis, įkvėpti ir būti įkvėptiems. Dalyvavimas kūrybiškoje vietokūroje turi ir ilgalaikių pozityvių rezultatų (Dos Santos, 2013). Kūrybiška vietokūra kuria ne tik aktualias vietas, bet ir aktyvią, dalyvaujančią visuomenę, gerina socialinę sanglaudą, pilietiškumą, gyvenimo kokybę, skatina kultūrinę įvairovę, palaiko kultūros paveldo ir istorijos gyvastį.

2.1.4. Ateities scenarijų paieška

Ieškant tvariausių vietos socialinių problemų sprendinių optimizavimo būdų bei stiprinant socialinį aktyvumą Zarasų mieste akcentuotina, jog šiuolaikiniame pasaulyje transformacija yra konstruktyvus asmenybės pokytis, apimantis asmeninės dilemos sprendimą ir sąmonės praplėtimą, kurie lemia spartesnę asmenybės integraciją. Transformuojamasis mokymasis (Mezirow, 2000) rekomenduojamas kaip bedarbių mokymo ir konsultuojamojo ugdymo proceso metodas, apimantis tris matmenis: psichologinį (savęs supratimo pokyčius); apsisprendimo (įsitikinimų sistemos peržiūros); elgsenos (gyvenimo būdo pokyčius). (C4)

Šalies mastu atlikta sociologinė analizė (Gruževskis ir kt., 2021) parodė, kad įgalinančių paslaugų – socialinės paramos, švietimo (visų lygių), sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros – prieinamumas Lietuvoje yra nepakankamas. Tad Zarasų mieste plėtojant erdves bei inovatyvias veiklas, kuriose galėtų dalyvauti ir neturintys darbo bei kitaip atskirtį patiriantys žmonės yra tikslinga atsižvelgti, jog galima būtų oriai kompensuoti socialines naudas santykių, statuso, tikslų kūrimo, laiko struktūros, aktyvumo ir psichologinės gerovės dimensijose kartu su socialiai aktyviais, dirbančiais bei motyvuotais gyventojais, t.y. vadovautis šiuolaikiniu integruotu požiūriu, jog žmogiškojo kapitalo formavimas turi vykti per į socialinį investavimą orientuotas priemones, skirtas išplėsti asmenų gebėjimus (įgalinti asmenis). Pagal pačią socialinės integracijos prigimtį reikia inicijuoti tokį sutelktumą, kai pavieniai asmenys iš įvairių socialinių grupių, socialiniai institutai pagal bendras socialines normas, vertybes, socialinius interesus susiejami į vieną sistemą, kuriai būdinga suderinamumas ir savitarpio priklausomybė (B4).

Vertinant Zarasų miesto vystymosi galimybes ir pilietinių iniciatyvų efektyvumą, nuoseklu būtų atsižvelgti ir šalies mastu bendros kūrybos procese parengtos vizijos „Lietuva 2050“ tezes, kur dėmesys krypsta į dar neaptartą globalaus gyventojų senėjimo fenomeną, pasireiškiantį senyvo amžiaus grupės didėjimu ir Zarasų miesto amžiaus grupių pasiskirstyme [P1.P3], bei tikėtiną ateities socialinį kapitalą: „Šalies vyresniųjų užimtumas. Vyresnio amžiaus gyventojai noriai ilgiau išliks darbo rinkoje. Patogios viešosios paslaugos padės savarankiškai planuoti savo gyvenimą <...> Socialinį saugumą kuria personalizuota socialinės, finansinės ir sveikatos, įskaitant psichologinę pagalbą, sistema. Saugūs piliečiai buriasi į aktyvias bendruomenes ir drąsiai kuria savo ateitį Lietuvoje.“ Svarbu pastebėti, jog vizijoje brėžiama ryški ašis – ateičiai pasiruošęs žmogus, įgalintas mokymosi visą gyvenimą įgūdžiu. Gyvenamosios aplinkos kokybę lemiantys aplinkosaugos klausimai ir piliečių sąmoningumas – integruotos (tarpdisciplininės) saviugdos pasekmė.

Senėjimo tendencija lemia paklausą, kuriai jau reikia pradėti ruoštis – daugiau socialinių ir kultūrinių paslaugų senjorams. Šiuo metu Lietuvoje atliekamas socialinio recepto pilotinis projektas, nėra testuojamas Zarasų mieste, tačiau yra aktualus ir trumpojo laikotarpio vietos plėtros kokybinėje dimensijoje. Atliktoje pilotinio projekto parengiamojoje analizėje minima, jog „žvelgiant į kultūros paslaugų prieinamumą vyresnio amžiaus žmonėms bei negalią turintiems žmonėms Lietuvoje, akivaizdu, jog kultūros sektoriaus teikiama nauda nėra išnaudojama. Europos Sąjungos statistikos tarnybos (Eurostat) duomenimis, 2030 m. kas trečias (36,6 proc.) Lietuvos gyventojas bus vyresnis nei 60 metų, tačiau, pasak 2017 m. Kultūros ministerijos atlikto tyrimo kultūros sričių prieinamumo vertinimas tiesiogiai koreliuoja su gyventojų amžiumi, kuo vyresnis žmogus – tuo prasčiau vertinamas kultūros prieinamumas. Lietuvos žmonių su negalia įsitraukimo

į visuomenines veiklas rodikliai taip pat prasti – Eurostat duomenimis žmonių su negalia skurdo ir socialinės atskirties rizika Lietuvoje yra trečia didžiausia Europos Sąjungoje (43 proc.)“.

2.1.5. Pozityvi transformacija

Apibendrinant pasitelktus rodiklius ir veiksnius bei tyrinėjant socialinės įtraukties Zarasų mieste perspektyvas racionalu prioritetizuoti ugdomųjų ir bendrakūros procesų formavimą bei socialinių verslų skatinimo bendruomenėje svarbą. Šie procesai atveria socialinių inovacijų perspektyvas, stiprina socialinį kapitalą, ilgalaikių tikslų įgyvendinimo įgūdžius bei įgalina realių vietinių žmonių idėjų cirkuliaciją. Kultūrinių pomėgių, sveikatinimosi ir bendruomeninių veiklų platformos dažnai tampa ilgalaikių teigiamų įpročių treniruočių erdvės, kai įsitraukimas yra vertinamas kaip socialinės integracijos įrankis, o ne pagrindinis tikslas. Svarbiausia kryptimi siūloma laikyti autentiško konkurencinio pranašumo stiprinimą, per Zarasų miesto sociokultūrinio kapitalo auginimą, įtakojantį efektyvesnę ekonominę raidą ateityje.

Nors Zarasų mieste teikiamos skirtingos socialinės paslaugos skirtingoms amžiaus grupėms, pastebimas bendradarbiavimo tarp skirtingų paslaugų teikėjų, ypač puikią infrastruktūrą turinčių biudžetinių įstaigų ir NVO [P16], kadangi šios nėra motyvuotos „dirbti papildomai“ ir sutikdamos bendradarbiauti „daro paslaugą“. Bendradarbiaujant Zarasų mieste veikiančioms įstaigoms ir organizacijoms, tikslinga būtų plėtoti erdves bei nuolat vykdyti inovatyvias veiklas, kuriose galėtų dalyvauti neturintys darbo bei kitaip socialinę atskirtį patiriantys asmenys, kurie veikiant kartu su socialiai aktyviais, dirbančiais bei motyvuotais Zarasų miesto gyventojais, galėtų kompensuoti socialinius poreikius ir taip įsigalinti.

Siekiant ilgalaikio poveikio bei realių vietinių žmonių idėjų cirkuliacijos, būtų tikslinga sukurti kompleksinių socialinių paslaugų ir kūrybiškumo skatinimo sistemą, kuri apjungtų socialinių ir susijusių paslaugų teikėjus bei skatintų socialinių sistemų integravimą ir naujų ryšių tarp esamų veikėjų, sukūrimą.

Pabaigoje aptariant vieną iš gamtinės aplinkos nulemtų Zarasų miesto tapatybės bruožų – kurortinės teritorijos statusą – Zarasų vietovės plėtros ir didesnės vietos bendruomenių integracijos sankirtos dimensijos kontekste svarbiausias principas išlieka pamatinis: geresnė vieta gyvenimui – geresnė vieta apsilankymui. (A2)

2.2. STIPRYBIŲ, SILPNYBIŲ, GALIMYBIŲ IR GRĖSMIŲ ANALIZĖ

Stiprybės	Stiprus kultūros sektorius (A1) Kurortinės teritorijos statusas (A2) Ilgametė su neįgaliųjų įtraukties srityje dirbančių NVO patirtis (A3) Veikiančios jaunimo organizacijos (A4) Veikiantis trečiojo amžiaus universitetas (A5) Skirtingų amžiaus grupių asmenų susidomėjimas bendruomeninėmis iniciatyvomis (A6)	Aukštas skurdo rizikos lygis (B1) Žemas verslumo lygis (B2) Neišvystyta bendruomeninė veikla ir savanorystė (B3) Ribota socialinių paslaugų pasiūla (B4). Žemas pilietinis aktyvumas (B5) Silpni ryšiai tarp valdžios, NVO ir verslo sektorių (B6) Apleisti pastatai miesto centre (B7)	**Silpnybės**
Galimybės	Gerųjų praktikų pavyzdys – regione veikiantis vienas stipriausių socialinių verslų šalyje (C1) Augantis kūrybinių/kultūrinių industrijų vaidmuo miestų vystyme (C2) Populiarėjančios bendruomeninės, savanorystės ir mentorystės praktikos socialinių problemų sprendime (C4) Augantis visuomenės sąmoningumas - ekologinis, tvarumo, žiedinės ekonomikos (C5) Palankus valstybės požiūris į socialinio verslo kūrimą ir plėtrą (C6)	Dėl prastėjančios ekonominės padėties, infliacijos, mažės Zarasų miesto gyventojų perkamoji galia, didės skurdo rizika (D1) Karinio konflikto grėsmė pasienio regione nemotyvuos investuoti gyventojų ir verslo (D2) Dėl prastėjančios gyventojų psichinės sveikatos daugės socialinę riziką patiriančių asmenų skaičius (D3)	**Grėsmės**

Remiantis pateikta SSGG analize, Vietos plėtros strategijos ***poreikiams*** ir ***ryšiams*** nustatyti pasitelktas dirbtinis intelektas (MS Copilot), kuris išskyrė šias Zarasų miesto vietos plėtros kryptis:

1. **Stiprinti kultūros sektorių**: Panaudoti esamą stiprų kultūros sektorių kaip pagrindą kūrybinių ir kultūrinių industrijų plėtrai, kurios gali prisidėti prie ekonominės raidos ir socialinio kapitalo augimo (A1, C2).
2. **Skatinti socialinį verslumą**: Skatinti socialinių verslų kūrimą ir plėtrą, remiantis esamomis gerųjų praktikų patirtimis ir palankiu valstybės požiūriu (A3, C1, C6).
3. **Plėtoti bendruomenines veiklas**: Skatinti bendruomeninę veiklą, savanorystę ir pilietinį aktyvumą, siekiant mažinti socialinę atskirtį ir skurdą (A6, B3, B5, C4).
4. **Gerinti socialinių paslaugų prieinamumą**: Didinti socialinių paslaugų, tokių kaip švietimas, sveikatos priežiūra ir ilgalaikė priežiūra, prieinamumą visoms amžiaus grupėms (B4).
5. **Stiprinti ryšius tarp sektorių**: Stiprinti ryšius tarp valdžios, NVO ir verslo sektorių, siekiant efektyvesnio bendradarbiavimo ir koordinavimo (B6).
6. **Naudojantis kurortinės teritorijos statusu**: Išnaudoti Zarasų miesto kurortinės teritorijos statusą, siekiant pritraukti lankytojų ir investicijų (A2).
7. **Sprendžiant socialines problemas**: Naudojant inovatyvias veiklas ir erdves, kuriose galėtų dalyvauti neturintys darbo ir kitaip socialinę atskirtį patiriantys asmenys, siekiant kompensuoti socialinius poreikius ir įgalinti vietinių žmonių idėjų cirkuliaciją.

3. VIETOS PLĖTROS STRATEGIJOS TIKSLAI, UŽDAVINIAI IR JŲ ĮGYVENDINIMO STEBĖSENOS RODIKLIAI, ĮSKAITANT IŠMATUOJAMAS REZULTATO SIEKTINAS REIKŠMES

Atsižvelgiant į 2021–2027 metų ES investicijų programos 4.7 konkretų uždavinį „Skatinti aktyvią įtrauktį, siekiant propaguoti lygias galimybes ir aktyvų dalyvavimą ir gerinti įsidarbinamumą“ ir 4.9 konkretų uždavinį „Didinant socialinę ir ekonominę marginalizuotų bendruomenių, migrantų ir nepalankias sąlygas turinčių grupių integraciją įgyvendinant integruotas priemones, įskaitant aprūpinimą būstu ir socialinių paslaugų teikimą“, atliktą Zarasų miesto gyventojų poreikių ir galimybių analizę, įvertinus turimus išteklius, buvo suformuluotas STATEGIJOS tikslas, uždaviniai ir planuojami siekti rezultato bei produkto rodikliai, kryptingai susitelkiant į pranašumų stiprinimą, pasinaudojant gerosiomis praktikomis bei teigiamais Zarasų miesto gyventojų gebėjimais.

1. TIKSLAS – Didinti Zarasų miesto gyventojų įtrauktį ir aktyvų dalyvavimą kompleksiškai sprendžiant socialines problemas ir gerinant civilinę saugą
Dėl ilgamečio nepritekliaus išmoktas bejėgiškumas ir skurdo kultūra stabdo gyvybingą Zarasų miesto plėtrą, sąlygoja gyventojų poreikių tenkinimo apribojimą, taupymo strategijas, įpročių keitimą, kelia nerimą ir nusivylimą, stiprina socialinės atskirties ir beprasmybės jausmus. (B1, B2, D1, D3) Dėl biurokratinės inercijos, viešosios paslaugos ne visada atitinka realų paslaugų poreikį, todėl didžioji jų dalis nukreipiama darbui su pasekmėmis. Atlikus Zarasų miesto gyventojų poreikių analizę buvo nustatyti šie pagrindiniai poreikiai: skatinti bendruomenines iniciatyvas; skatinti sociokultūrines veiklas susijusias su socialinę atskirtį patiriančių asmenų užimtumu, socialinių įgūdžių tobulinimu; skatinti veiklas, susijusias su sveika gyvensena, ypatingą dėmesį skiriant senjorams ir jaunimui.(A4, A5, B4) Vadovautis šiuolaikiniu integruotu požiūriu, jog žmogiškojo kapitalo formavimas turi vykti per į socialinį investavimą orientuotas priemones, skirtas išplėsti asmenų gebėjimus, įgalinant asmenis tikslinga mobilizuoti Zarasų miesto bendruomenę transformuojančioms iniciatyvoms ir sprendimams, esmingai keičiantiems žmonių elgesio motyvacijas bei įgūdžius ir galinčius pakeisti įsisenėjusias negatyvias tendencijas Zarasų miesto plėtroje.(B1, B2, B3, B5, B6, B7). Socialinė įtrauktis- socialinis sutelktumas, kai visuomenės pavieniai asmenys, įvairios socialinės grupės, pagal bendras socialines normas, vertybes, socialinius interesus susiejami į vieną sistemą, kuriai būdinga suderinamumas ir savitarpio priklausomybė, socialiai integruotas grupėje individas, turėdamas tam tikrą socialinį statusą ir atlikdamas tam tikrą funkciją grupėje, užtikrina jos stabilumą. Savo ruožtu įvairių socialinių organizacijų funkcijų suderinamumas ir veiklos efektyvumas garantuoja visuomenės stabilumą. Didėjant socialinei integracijai greta ekonominio kapitalo vis didesnės reikšmės įgyja socialinis kapitalas, kultūrinis kapitalas, žmogiškasis kapitalas, simbolinis kapitalas.(C2) Rengiant STRATEGIJĄ užsibrėžta susitelkti į sprendimų tvarumą ir kompleksiškumą, negatyvių tendencijų transformaciją ir socialinių problemų prevenciją per sociokultūrines priemones (A1). Įsisenėjusių socialinių problemų, kurių detali analizė pateikta, sprendimus naujoje strategijoje sieti su Zarasų miesto bendruomenės socialinių bei ekonominių pranašumų stiprinimu (A3, A4, A5, C1) pasinaudojant gerosiomis praktikomis bei teigiamais miesto gyventojų gebėjimais ir vietos išteklių potencialu (A1, A2, C1), kaip pagrindinį tikslą nusimatyti bendruomenės sociokultūrinių iniciatyvų (A1) ir socialinio verslo bei pilietiškumo aktyvinimą per įtrauktį, kaip tvariausius vietos socialinių problemų sprendimų būdus, kas savo ruožtu pagerins civilnę saugą ir pasirengimą ekstremalioms situacijoms ir grėsmėms. Siekiant ilgalaikio poveikio bei realių vietinių žmonių idėjų cirkuliacijos, numatoma sukurti inovatyvią kompleksinių socialinių paslaugų ir kūrybiškumo skatinimo platformą- Zarasų miesto socialinį ir kūrybinį klasterį [P14], kuris įgalins socialinių sistemų integravimą ir naujų ryšių tarp esamų sistemų, sukūrimą.

TIKSLO 1 ALTERNATYVA	**TIKSLO 2 ALTERNATYVA**
Tikslo 1 alternatyva (PASIRINKTA) - didinti Zarasų miesto gyventojų įtrauktį ir aktyvų dalyvavimą kompleksiškai sprendžiant socialines problemas ir Alternatyva siekiamas pokytis- daugiau Zarasų miesto gyventojų dalyvaus kompleksiškai sprendžiant socialines problemas ir gerinant civilinę saugą. Geresnė: Alternatyva pasirinkta, kadangi ja siekiama keisti gyventojų nuostatas, akcentuojant bendruomeninius ir sociokultūrinius ryšius, kurie įgalina asmenis lengviau spręsti iškilusias problemas. Bendradarbiaujant su Zarasų mieste veikiančiomis įstaigomis ir organizacijomis, numatoma plėtoti erdves bei inovatyvias veiklas, kuriose galėtų dalyvauti neturintys darbo bei kitaip socialinę atskirtį patiriantys asmenys, kurie veikiant kartu su socialiai aktyviais, dirbančiais bei motyvuotais Zarasų miesto gyventojais, galėtų kompensuoti socialinius poreikius ir taip įsigalinti, geriau pasirengti ekstremalioms situacijoms ir grėsmėms. Blogesnė: alternatyva orientuota į kompleksinį atskirties mažinimo priemonių taikymą, įtraukianti kuo daugiau Zarasų mieste veikiančių įstaigų ir organizacijų, todėl labiau priklausoma nuo bendradarbiavimo ryšių efektyvumo.	**Tikslo 2 alternatyva - didinti Zarasų miesto gyventojų užimtumą siekiant mažinti skurdo riziką patiriančių gyventojų skaičių** Alternatyva siekiamas pokytis: didinti dirbančių gyventojų skaičių. Geresnė: Tai sistemiškai valstybiniu ir savivaldybės lygiu įgyvendinama alternatyva, kuomet remiamas darbo vietų kūrimas. Dauguma vietos verslų turi dalyvavimo panašiose priemonėse patirtį, todėl galėtų sėkmingai dalyvauti alternatyvos įgyvendinime. Blogesnė: Alternatyva nepasirinkta, kadangi šiuo būdu problema bandoma spręsti ne vienerius metus - tuo užsiima Užimtumo tarnyba, paramos verslui konkursą kasmet skelbia savivaldybė, subsidijuojamas jaunimo darbas turizmo sezono metu. Remiantis patirtimi, ši alternatyva ryškaus pokyčio nesukuria.

	Rezultato rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė	Siekiama reikšmė
1.	Bendruomenės inicijuotos vietos plėtros (BIVP) projektų veiklų dalyvių, kurie po dalyvavimo veiklose toliau dalyvauja socialinei integracijai skirtose veiklose ir (ar) darbo rinkoje, dalis / proc.	0	40
2.	Paramą gavusiuose subjektuose sukurtos darbo vietos / skaičius	0	5
3.	Bendruomenės inicijuotos vietos plėtros projektų veiklų dalyvių, kurie dalyvaudami gyventojų švietimo civilinės saugos klausimais veiklose įgijo įgūdžių, dalis, proc.	0	95

1.1 UŽDAVINYS - didinti Zarasų miesto gyventojų sociokultūrinį aktyvumą ir stiprinti bendruomeniškumą

Praėjusiais Europos Sąjungos paramos laikotarpiais viešasis sektorius investavo į sociokultūrinės infrastruktūros plėtrą - pastatų atnaujinimą, materialinės bazės gerinimą. Tačiau teikiamos viešojo sektoriaus paslaugos taip ir liko statiškos, pernelyg tipinės, menkai orientuotos į sociokultūrinių paslaugų gavėjų poreikius, todėl vis mažiau aktualios.

Siekiant transformuoti šią situaciją Zarasų mieste, numatyta sukurti inovatyvią kompleksinių socialinių paslaugų ir kūrybiškumo skatinimo bei socialinio kapitalo telkimo platformą- Zarasų miesto socialinį ir kūrybinį klasterį [P14], kuris taps kolektyvinio kūrybingumo ir sociokultūrinių inovacijų skatinimo centru, apjungiančiu skirtingas sistemas bei koordinuojantis procesus, didinančius gyventojų įtrauktį.

Zarasų kraštas garsėja kūrėjų ir menininkų gausa- šią stiprybę tikslinga panaudoti gyventojų įsitikinimų transformacijai ir kompleksiniam socialinių problemų sprendimui. Veiklos, kurių metu asmenys naudoja meno medijas, kūrybinį procesą ir sukuriamus meno kūrinius, kad ištirtų savo jausmus, suderintų emocinius konfliktus, skatintų savimonę, valdytų elgesį ir priklausomybes, ugdytų socialinius įgūdžius, gerintų orientaciją tikrovėje, mažintų nerimą ir didintų savigarbą, vis dažniau naudojamos socialinio darbo praktikoje.

Įgyvendinant uždavinį, planuojamos šios mokymo, bendruomeninės ir kūrybinės veiklos: savanorystės, išteklių valdymo, motyvacijos, finansinio raštingumo mokymai, savitarpio pagalbos grupės, sociokultūriniai renginiai, talkų organizavimas, miesto gražinimo, įvairios pagalbos gyventojams, tvarumo iniciatyvos, socialinių paslaugų konsultacijų ir komunikacijos sistemos sukūrimas, mokymai esamiems ir potencialiems socialinių paslaugų teikėjams.

Uždavinys skirtas užtikrinti, kad visi gyventojai turėtų vienodas galimybes dalyvauti sociokultūrinės veiklose bei vietokūros procese, todėl būtina remti ir skatinti veiksmus, skirtus įvairioms neformalioms bendruomenės sociokultūrinėms iniciatyvoms, kurios skatina žmonių socialinę integraciją, susijusią su asmenų užimtumu, emocine ir fizine sveikata. Įtinklintos Zarasų mieste veikiančios socialines ir kultūrines paslaugas teikiančiomis įstaigos ir organizacijos užtikrins tvarų viešųjų išteklių ir sukurtos infrastruktūros panaudojimą Zarasų miesto gyventojų poreikiams.

Uždavinys skirtas įgyvendinti 2021-2027 metų Europos sąjungos fondų investicijų programos 4.7. uždavinį „Skatinti aktyvią įtrauktį, siekiant propaguoti lygias galimybes ir aktyvų dalyvavimą ir gerinti įsidarbinamumą, ypač palankių sąlygų neturinčių grupių“ - skatinti moterų ir vyrų lygybę; stiprinti ir plėtoti savanorystę: sudaryti sąlygas įsitraukti į ilgalaikę, kompetencijas ugdančią savanorišką bendruomeninę veiklą, kuriant inovatyvų savo ir įgyvendinant nacionalinį savanoriškos veiklos modelį; skatinti aktyvesnį vietos bendruomenių dalyvavimą sprendžiant vietos bendruomenei aktualias gyventojų skurdo ir atskirties problemas, t. y. taikyti prevencines priemones nepalankiose sąlygose gyvenantiems, padėti socialinę atskirtį patiriantiems gyventojams įsitraukti į visavertį visuomenės gyvenimą, asmenims iš pažeidžiamų grupių – įsitraukti į darbo rinką ir joje išsilaikyti.

	Produkto rodiklio pavadinimas	**Pradinė reikšmė**	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	Siekiama reikšmė
1.	Sukurta Zarasų miesto gyventojų, įstaigų ir institucijų bendruomeniškumo ir inovacijų skatinimo platforma, sk.	0	0	0	0	0	1	0	0	**1**
2.	BIVP projektai, kuriuos įgyvendino NVO ir (arba) kurie įgyvendinti kartu su partneriu(-iais), sk.	0	0	0	0	2	2	2	0	**6**
3.	BIVP projektų veiklų dalyviai (įskaitant visas tikslines grupes), skaičius	0	0	35	80	80	80	30	0	**305**

1.1 UŽDAVINIO 1 ALTERNATYVA	1.1 UŽDAVINIO 2 ALTERNATYVA
UŽDAVINIO 1 ALTERNATYVA (PASIRINKTA) – didinti Zarasų miesto gyventojų sociokultūrinį aktyvumą ir stiprinti bendruomeniškumą Geresnė: Alternatyva pasirinkta, kadangi įgyvendinant šią alternatyvą bus taikomos kompleksinės priemonės integruotai sprendžiančios atskirties problematiką Zarasų mieste- didinamas gyventojų įtraukimas per sociokultūrines veiklas, stiprinamas Zarasų miesto gyventojų bendruomeniškumas ir socializacija. Uždaviniui įgyvendinti bus pasitelkti turimi ištekliai- išnaudotas kultūrinis ir vietos kūrėjų potencialas, įveiklinta kultūros ir kt. infrastruktūra, sukurta inovatyvi socialinės partnerystės ir socialinės komunikacijos Zarasų mieste sistema. Blogesnė: pasirinkta uždavinio alternatyva orientuota į kompleksinį atskirties mažinimo priemonių taikymą, įtraukianti kuo daugiau Zarasų mieste veikiančių įstaigų ir organizacijų, todėl labiau priklausoma nuo bendradarbiavimo ryšių efektyvumo.	**UŽDAVINIO 2 ALTERNATYVA - skatinti socialines paslaugas teikiančių NVO plėtrą.** Geresnė: siekia prisidėti prie socialinės atskirties mažinimo stiprinant NVO sektorių, laikantis prielaidos, kad NVO lanksčiau ir kūrybiškiau sprendžia socialines problemas. Blogesnė: Alternatyva nepasirinkta, kadangi yra siauresnė nei pasirinktoji, nukreipta į organizacijas, ne į Zarasų miesto gyventojus. Šios alternatyvos įgyvendinimui planuojami panaudoti ištekliai riboti ir trumpalaikiai, todėl mažiau tvarūs.

1.2 UŽDAVINYS – 1.2 Didinti socialinį verslumą, padedantį spręsti Zarasų miesto gyventojų atskirties problemas
Žemas Zarasų krašto verslumo lygis (B2) rodo nepalankias sąlygas tradiciniam verslui kurti naujus produktus ir paslaugas- maža vietinė rinka ir aukštas skurdo lygis (B1), ribojantis gyventojų vartojimą, trukdo suformuoti tvarią paslaugų pasiūlą. Šios problemos sprendimui tikslinga skatinti socialinių verslų kūrimą. Socialinio verslo pagrindinis tikslas yra stiprinti visuomenę ir įgalinti ją pačią spręsti bendruomenei bei visuomenei aktualias problemas. Socialinis verslas, kaip organizacijos tipas, pasižymi unikaliomis visuomeniškai vertingomis funkcijomis, kurių paprastai negali perimti tradicinis verslas. Socialinis verslo nauda pasireiškia gebėjimu integruoti socialumą, inovacijas ir rinką. Parodoma, jog esminis socialinio verslo požymis yra gebėjimas generuoti ir įrodyti socialinį pokytį bei poveikį, kuriant viešąjį gėrį ir sprendžiant socialines problemas, kurių nepanorėjo spręsti tradicinis verslas arba nesugebėjo tinkamai išspręsti valstybinės ar savivaldybių biudžetinės įstaigos. Socialiniam verslui būdingas labai platus veiklos spektras- nuo integracijos į darbo rinką, asmeninių paslaugų ir socialiai atskirtų teritorijų vystymo iki inovatyvių sociokultūrinių paslaugų, prisidedančių prie vietokūros. Strategijos rengimo susitikimų metu Zarasų miesto bendruomenė iškėlė aktualias socialinio verslo idėjas - nuo socialinė kavinės, socialinio apgyvendinimo paslaugų, viešosios pirties, pavežėjimo paslaugų iki tvarumo dirbtuvių- daiktų atnaujinimo paslaugų. Šių ir kitų panašių idėjų įgyvendinimas lemtų pozityvius pokyčius sprendžiant Zarasų miesto gyventojų socialines problemas socialinio verslo keliu. Uždavinys skirtas įgyvendinti 2021-2027 metų Europos sąjungos fondų investicijų programos 4.9. uždavinį „Skatinti marginalizuotų bendruomenių, mažas pajamas gaunančių namų ūkių ir nepalankioje padėtyje esančių grupių, įskaitant specialiųjų poreikių turinčius asmenis, socialinę ir ekonominę įtrauktį vykdant integruotus veiksmus, be kita ko, teikti aprūpinimą būstu ir socialines paslaugas (ERPF)“. Uždaviniu siekiama skatinti bendruomenėse socialinį verslą, padedantį spręsti pažeidžiamų grupių atskirties problemas ir kuriantį darbo vietas, paslaugas ir prekes labiau pažeidžiamoms bendruomenės gyventojų grupėms, remiant reikalingos įrangos įsigijimą, socialinio verslo pradinių produktų ir paslaugų sukūrimą, testavimą, rinkodaros priemonių kūrimą ir taikymą.

Eil. Nr.	Produkto rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	Siekiama reikšmė
1.	Socialinio verslo subjektai, per BIVP projektus gavę paramą socialinio verslo kūrimui ar plėtrai	0	0	0	0	2	3	0	0	**5**
2.	Paramą gavusios įmonės, iš kurių labai mažos, mažos, vidutinės ir didelės įmonės	0	0	0	0	2	3	0	0	**5**
3.	Paramą dotacijomis gavusios įmonės	0	0	0	0	2	3	0	0	**5**

1.2 UŽDAVINIO 1 ALTERNATYVA	1.2 UŽDAVINIO 2 ALTERNATYVA
UŽDAVINIO 1 ALTERNATYVA (PASIRINKTA) - Didinti socialinį verslumą, padedantį spręsti Zarasų miesto gyventojų atskirties problemas Geresnė: Alternatyva pasirinkta, kadangi siekia prisidėti prie socialinės atskirties mažinimo, padeda spręsti Zarasų miesto socialines problemas. Esant ribotiems ištekliams, koncentruotos priemonės nukreipiamos aktualioms socialinėms paslaugoms kurti, skatinant viešųjų paslaugų perdavimą NVO, siekiant didesnio teigiamo poveikio atskirtį patiriantiems Zarasų miesto gyventojams. Blogesnė: Socialinis verslas - naujas veiklos modelis Zarasų mieste, todėl nėra tarpusavio pasitikėjimo tarp NVO ir viešojo sektoriaus. Yra tikimybė, jog NVO nebus vertinamas kaip lygiavertis partneris, į socialinį verslą bus žiūrima nepatikliai, nes verslumas ir socialinių problemų sprendimas vis dar laikomas sunkiai suderinamais dalykais. Tokiais atvejais nėra bendradarbiaujama, nėra užtikrinamas tinkamas finansavimas kokybiškoms paslaugoms teikti, todėl mažėja socialinio verslo, NVO galimybės.	**UŽDAVINIO 2 ALTERNATYVA - didinti socialinį verslumą, įtraukiant privatų sektorių į socialinių problemų sprendimą** Geresnė: tikėtina, kad tradicinio verslo patirtis ir ištekliai leistų efektyviau teikti socialines paslaugas, tokia geroji patirtis motyvuotų Zarasų miesto verslininkus prisidėti sprendžiant gyventojų atskirties problemas. Blogesnė: Alternatyva nepasirinkta, kadangi dėl riboto finansavimo, būtų apribotos Zarasų mieste veikiančių NVO galimybės kurti socialinius verslus bei imtis socialinių paslaugų teikimo. Atsižvelgiant į tai, kad pagrindinis tradicinio verslo tikslas yra pelnas, kyla rizika, kad nebus teikiamos kokybiškos kompleksinės paslaugos.

1.3 UŽDAVINYS – Didinti Zarasų miesto gyventojų aktyvumą ir dalyvavimą civilinėje saugos veiksmuose
Nors Zarasų miesto gyventojai daugelį metų gyvena pasienyje su Latvija, dauguma jų jaučiasi saugiai ir nėra gavę specialių žinių apie tai, kokios nelaimės gali nutikti jų artimiausioje aplinkoje. Deja, įvairūs ekstremalūs įvykiai gali vykti ne tik kažkur toli pasaulyje, bet ir Lietuvoje arba jos kaimynystėje. Karo veiksmai ant žemės ir ore, gaisrai, potvyniai, vėjai, įvairios avarijos, elektros sistemų gedimai ar atjungimai gali ištikti gyventojus nepasiruošusius. Dalyvavimas civilinės saugos švietimo veiklose, skirtose informuoti visuomenę, plėsti žinias ir praktinius įgūdžius civilinės saugos srityje bei stiprinti pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms stiprina gyventojų atsparumą ir gerina pasirengimą netikėtoms situacijoms.

Planuojama, kad civilinės saugos švietimo veiklų metu Zarasų miesto gyventojai dalyvaus švietimo veiklose, kur gaus informacijos ir įgūdžių, kaip išgyventi susidarius ekstremaliai situacijai, kuomet maisto ir vandens atsargos gali būti ribotos ir jų tiekimas gali būti sutrikęs, kodėl reikia turėti pasiruošus maisto atsargų bent 72 valandoms, kol bus pradėta teikti pagalba, susipažins su išlikimo, orientavimosi gamtoje, streso mažinimo technikomis, bendravimo ekstremaliomis aplinkybėmis technikomis bei įgys praktikos kaip veikti išvien, priimti ir teikti pagalbą.

Planuojama, kad organizuojant Zarasų miesto gyventojų švietimo civilinės saugos klausimais veiklas bus ugdomi praktiniai parengties įgūdžiai, organizuojant ir įgyvendinant edukacines bei prevencines programas, apimančias teorinius, simuliacinius ir praktinius užsiėmimus, gerinamas gyventojų saugumas, krizių valdymo efektyvumas, bendruomenių atsparumas ir didinamas atsparumas dezinformacijai.

Į civilinė saugos įvietimo veiklas bus įtraukiamos ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų grupės. Socialinę atskirtį patiriantys asmenys sudarys ne mažiau kaip 30 proc. projekto veiklų unikalių dalyvių.

Eil. Nr.	Produkto rodiklio pavadinimas	Pradinė reikšmė	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	Siekiama reikšmė
1.	Bendruomenės inicijuotos vietos plėtros projektų veiklų dalyviai, dalyvavę gyventojų švietimo civilinės saugos klausimais veiklose	0	0	0	0	0	50	50	0	**100**

1.3 UŽDAVINIO 1 ALTERNATYVA	1.3 UŽDAVINIO 2 ALTERNATYVA
UŽDAVINIO 1 ALTERNATYVA (PASIRINKTA) - Didinti Zarasų miesto gyventojų aktyvumą ir dalyvavimą civilinėje saugos veiksmuose Geresnė: Alternatyva pasirinkta, kadangi siekia prisidėti prie socialinės atskirties mažinimo, padeda spręsti Zarasų miesto socialines problemas per gyventojų dalyvavimą civilinės saugos veiklose. Esant ribotiems ištekliams, koncentruotos priemonės nukreipiamos gyventojų savarankiškumui ir išlikimo gebėjimams ugdyti- pasirūpinti ne tik savimi, bet ir šalia esančiu bendruomenės nariu. Blogesnė: Kyla rizika, kad vis tiek civilinės saugos švietimo veiklose nedalyvaus pakankama dalis Zarasų miesto gyventojų ir ištikus ekstremaliai situacijai, žinantieji, kaip reikia elgtis iškilus grėsmei išsimėtys pavieniui ir reikiami civilinės saugos veiksmai nebus atlikti.	**UŽDAVINIO 2 ALTERNATYVA – stiprinti Zarasų miesto įstaigų ir organizacijų pasirengimą ekstremalioms situacijoms ir grėsmėms.** Geresnė: Zarasų rajono savivaldybės biudžetinės įstaigose dažnai yra ir priedangos, todėl jų darbuotojų išlikimo įgūdžių lavinimas labai svarbus, siekiant tinkamai pasiruošti ekstremalioms situacijoms ir grėsmėms, kurie ekstremalios siituacijos metu bus pasirengę padėti kuo daugiau žmonių. Blogesnė: Alternatyva nepasirinkta, kadangi dėl riboto finansavimo įgūdžius įgautų tik tam tikra dalis žmonių, kurie turi prieigą prie priedangų. Tuo tarpu, tikėtina, kad pagalbos labiausiai reikės atskirtį patiriantiems bendruomenės nariams, kurie šių įgūdžių negaus.

4. GYVENAMOSIOS VIETOVĖS BENDRUOMENĖS DALYVAVIMO RENGIANT STRATEGIJĄ EIGA

Rengiant naują Zarasų miesto vietos plėtros 2023-2029 m. strategiją itin svarbus yra nevyriausybinių organizacijų, verslo ir vietos valdžios atstovų dalyvavimas, nes visų šių sričių atstovai veikdami Zarasų mieste gali prisidėti prie Zarasų miesto plėtros ir augimo. Strategijos rengėjų užduotis – remiantis Zarasų miestų gyventojų nuomone, poreikiais bei faktine situacijos statistika – parengti Zarasų miesto poreikius atliepiančią vietos plėtros strategiją.

Pirmasis veiksmas konsultuojantis su visuomene - apklausa. Interneto platformoje buvo paskelbta „Zarasų miesto situacijos ir gyventojų poreikių apklausa“, kuria buvo siekiama išsiaiškinti Zarasų miesto gyventojų pasitenkinimą esama Zarasų miesto situacija bei identifikuoti pagrindines problemas bei lūkesčius situacijos gerinimui. Anketinis gyventojų poreikių tyrimas – svarbus vietos plėtros strategijos rengimo etapas, nes strategijos įgyvendinimo sėkmė didele dalimi priklauso nuo to, kiek aktyviai į šį procesą įtraukiami vietos gyventojai.

Renkant informaciją apie Zarasų miesto žmonių poreikius buvo derinami įvairūs tyrimo metodai. Kiekybiniais metodais buvo siekiama, kad surinkta informacija kuo plačiau reprezentuotų Zarasų miesto gyventojų nuomones, o kokybiniai gyventojų poreikių tyrimo metodai leido identifikuoti tikslinių gyventojų grupių interesus. Poreikių tyrimui buvo naudojami tokie konkretūs tyrimo metodai: anketinė gyventojų apklausa (kiekybinis metodas) ir interviu su fokus grupėmis (kokybinis metodas).

Atliekant tyrimą buvo naudojami tradiciniai duomenų rinkimo metodai ir inovatyvūs sprendimai: gyventojų anketinėje apklausoje buvo paliekami atviri klausimai, kuomet respondentai galėjo parašyti svarbią papildomą informaciją ar pateikti savo siūlymą (dalis respondentų aktyviai rašė komentarus bei įžvalgas dėl Zarasų miesto plėtros veiksmų). Interviu su fokus grupėmis – tai struktūruoti grupiniai interviu su tikslinėmis Zarasų miesto gyventojų grupėmis, vykę neformalios diskusijos forma. Pastarasis metodas leido išryškinti esamas problemas, jų priežastis. Nepaisant to jog interviu su fokus grupėmis negauta tikslių, skaičiais išreiškiamų priklausomybių - surinkta medžiaga padėjo atskleisti bendrą gyvenimo kontekstą ir buvo itin naudinga planuojant vietos plėtros strategijos tikslus bei priemones. Svarbu paminėti jog rengiant strategiją savo nuomonę išreiškė platus spektras tikslinių grupių, t.y.: vietos valdžios atstovai, senjorai, neįgalieji, nevyriausybinių organizacijų atstovai, jaunimas, socialinės srities atstovai, švietimo srities atstovai.

Rengiant strategiją buvo atlikti šie konsultavimosi su visuomene veiksmai:

Nr.	Veiksmas	Aprašymas
1.	**Zarasų miesto gyventojų nuomonės tyrimas**	Siekiant išsiaiškinti gyventojų nuomonę ir nustatyti į kokias veiklos sritis gyventojų nuomone turi būti nukreiptas Zarasų miesto vietos plėtros 2023-2029 m. strategijos finansavimas buvo atlikta Zarasų miesto gyventojų apklausa. Apklausos elektroninis klausimynas buvo sudarytas iš 18 klausimų apie Zarasų miestą, gyventojų poreikius bei problemas, o 5 papildomi klausimai buvo siekiantys nustatyti respondento priklausymą NVO, verslo ar valdžios sektoriui, respondento padėtį darbo rinkoje, išsilavinimą, amžių ir pan. Apklausos laikotarpis – 2023 m. birželio 22 d. – liepos 22 d. Respondentai – Zarasų miesto gyventojai; vietos valdžios, verslo, NVO atstovai. Veiksmo rezultatas – atlikta Zarasų miesto gyventojų apklausa, kurioje dalyvavo 138 respondentai (reprezentatyvi apklausa). Apklausos rezultatai parodė, kad Zarasų miesto gyventojų nuomonė apie situaciją daugeliu atvejų sutampa su statistine informacija apie situaciją. Apklausos rezultatų suvestinė pridedama kaip atskiras priedas.

		Apie apklausą buvo skelbiama Socialinio tinklo Facebook paskyrose „Zarasų miesto vietos veiklos grupė“ bei „Zarasų rajono savivaldybės administracija“. Taip pat informacija buvo skelbiama tinklapiuose www.zmvvg.lt, www.zarasai.lt ir www.zarasuose.lt.
2.	**Susitikimai – diskusijos**	Remiantis apklausos rezultatais bei 2021-2027 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos priemones pagal 4 prioriteto „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ 4.7 uždavinį „Skatinti aktyvią įtrauktį, siekiant propaguoti lygias galimybes ir aktyvų dalyvavimą ir gerinti įsidarbinamumą“ ir 4.9 uždavinio „Didinant socialinę ir ekonominę marginalizuotų bendruomenių, migrantų ir nepalankias sąlygas turinčių grupių integraciją įgyvendinant integruotas priemones, įskaitant aprūpinimą būstu ir socialinių paslaugų teikimą“ gairėmis buvo surengti trys susitikimai – diskusijos. Liepos 11, 18 ir 22 d. dienomis Zarasų rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje vykusiuose atviruose susitikimuose pavieniai Zarasų miesto gyventojai, nevyriausybinių organizacijų, verslo ir valdžios atstovai turėjo galimybę išgirsti tarpinius Zarasų miesto situacijos ir gyventojų poreikių apklausos rezultatus, modeliuojamus vietos plėtros strategijos tikslus, uždavinius ir veiksmus bei detaliau padiskutuoti kokie projektai turėtų didžiausią poveikį siekiant strategijoje užsibrėžtų tikslų. Aktyviausia buvo aptariami strategijoje numatyti veiksmai ir diskutuota kaip jų pagalba gali būti sprendžiamos apklausoje gyventojų įvardintos bei statistiniuose duomenyse atsiskleidžiančios problemos. Susitikimų – diskusijų metu pristatytos gerosios (išbandytos) ir turėjusios teigiamą rezonansą Zarasų mieste idėjos. Susirinkusių dalyvių įžvalgomis bei moderatoriaus pagalba metu buvo dekonstruojamos gyventojus kamuojančių problemų priežastys ir svarstomi galimi sprendimo būdai. Diskusijų metu buvo pateikta daug informacijos apie tai, kaip šiuo metu yra sprendžiami probleminiai klausimai, kokias paslaugas teikia savivaldybės įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos. Platesnis esamos situacijos suvokimas leido diskusijos dalyviams koncentruotis į taip kaip paslaugos gali būti plečiamos ir tobulinamos, jų nedubliuojant ir ekonomiškai naudojant resursus. Susitikimų – diskusijų dalyvių sąrašai pridedami kaip atskiras priedas. Apie susitikimus - diskusijas buvo skelbiama Socialinio tinklo Facebook paskyrose „Zarasų miesto vietos veiklos grupė“ bei „Zarasų rajono savivaldybės administracija“. Taip pat informacija buvo skelbiama tinklapiuose www.zmvvg.lt, www.zarasai.lt ir www.zarasuose.lt.
3.	**Interviu su fokus grupėmis**	Interviu su fokus grupėmis vyko labai organiškai. Mažose grupelėse su skirtingų sektorių atstovais aptartos pagrindinės problemos su kuriomis susiduria Zarasų miesto gyventojai ir diskutuota apie tai, kokias problemų sprendimo galimybes mato fokus grupės dalyviai. Interviu su fokus grupėmis vyko 2023 m. rugpjūčio – rugsėjo mėn. Pirmoji fokus grupė vyko su nevyriausybinių organizacijų, turinčių vietos projektų įgyvendinimo patirties, atstovais (dalyvavo VšĮ Nacionalinis socialinės integracijos institutas bei VšĮ Sprendimų centras); diskutuota apie 2016-2022 m. pradėtų teikti socialinių ir sociokultūrinių paslaugų tęstinumą. Akcentuota svarba, kad į naujus projektus ir veiklas būtų įtrauktos: • su socialinėmis paslaugomis dirbančios ir planuojančios dirbti institucijos; • mieste veikiančios bendruomenės; • nevyriausybinės organizacijos, vienijančios skirtingą negalią turinčius asmenis;

		• senjorus vienijančios organizacijos; • jaunimo ir su jaunimu dirbančios organizacijos; Ypač daug diskusijų susilaukė savanoriškos veiklos plėtros galimybės įgyvendinant strategijos veiksmus. Atsižvelgiant į tai, kokiose savanoriškose veiklose šiuo metu noriai dalyvauja Zarasų miesto gyventojai – buvo modeliuojamas – savanorystės kaip priemonės išnaudojimas sprendžiant Zarasų miesto problemas bei tenkinant miesto plėtros bei augimo poreikius. Antrojoje fokus grupėje buvo diskutuojama apie nevyriausybines organizacijas, teikiančias socialines paslaugas ir vykdančias ekonomines veiklas bei jų galimybes vystyti socialinio verslo veiklas Zarasų mieste. Fokus grupės dalyviai – Zarasų bendruomenės, smulkaus verslo, NVO ir kultūros sektoriaus atstovai. Aptarta keletas konkrečių idėjų, kurių pagalba galėtų būti kompleksiškai sprendžiamos skaudžiausios Zarasų miesto problemos. Svarstyta kaip bendradarbiavimas tarp skirtingų sektorių ir institucijų galėtų sukurti sinergiją. Interviu su fokus grupėmis organizuotas aktyvių piliečių ir nevyriausybinių organizacijų iniciatyva. Diskusijų metu surinkta informacija integruota į vietos plėtros strategijos turinį.
4.	**Video reportažas**	Siekiant Zarasų miesto gyventojams pristatyti Zarasų miesto 2023-2029 m. vietos plėtros strategijos rengimo procesą buvo sukurtas ir publikuotas **10 min video reportažas** apibendrinantis vykstantį procesą bei pristatantis vykusius susitikimus – diskusijas. Video reportažas publikuotas Socialinio tinklo Facebook paskyroje „Zarasų miesto vietos veiklos grupė“ bei tinklapyje www.zmvvg.lt.
5.	**Strategijos projekto pristatymas**	Tikslas – pristatyti Zarasų miesto vietos plėtros 2023-2029 m. strategijos projektą ir aptarti joje numatytus veiksmus. • Strategijos projekto pristatymas tikslinei grupei - Zarasų miesto vietos veiklos grupės nariams vyko spalio 26 d. Zarasų rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje. • Strategijos projektas pristatytas visuomenei tinklapiuose www.zmvvg.lt, www.zarasuose.lt ir www.zarasai.lt • 2023 m. lapkričio 20 d. Zarasų miesto vietos veiklos grupė Zarasų rajono savivaldybės administracijai pateikė Zarasų miesto vietos plėtros strategijos 2023-2029 m. projektą su siūlymu jog Zarasų rajono savivaldybės taryba pritartų strategijos projektui ir priimtų sprendimą skirti dalinį 7,5 proc. finansavimą strategijos įgyvendinimui. Sprendimo projektas į Zarasų rajono savivaldybės darbotvarkę nebuvo įtrauktas. • Zarasų rajono savivaldybės tarybos posėdyje 2023 m. lapkričio 30 d. buvo pristatytas Zarasų miesto vietos plėtros 2023-2029 m. strategijos projektas. Viešo pristatymo tikslinė grupė – Zarasų miesto teritorijos gyventojai bei Zarasų rajono savivaldybės tarybos nariai. • Utenos regiono plėtros tarybos kolegija 2023 m. gruodžio 1 d. priėmė sprendimą Nr. KS(T)-53 „Dėl Zarasų miesto vietos plėtros 2023-2029 m. strategijos“ kuriame patvirtino Zarasų miesto vietos veiklos grupės 2023-2029 m. vietos plėtros strategijos projekto atitiktį Utenos regiono 2022-2030 metų plėtros planui.

5. ZARASŲ MIESTO VIETOS PLĖTROS 2023-2029 M. STRATEGIJOS FINANSINIS VEIKSMŲ PLANAS

1. TIKSLAS - Didinti Zarasų miesto gyventojų įtrauktį ir aktyvų dalyvavimą sprendžiant socialines problemas ir gerinant civilinę saugą									
		2023	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**viso 2023-2029 m.**
1. TIKSLAS - Didinti Zarasų miesto gyventojų įtrauktį ir aktyvų dalyvavimą sprendžiant socialines problemas ir gerinant civilinę saugą **Įgyvendinimo pradžia-2024 m.** **Įgyvendinimo pabaiga-2028 m.**	Europos socialinis fondas +	0,00	0,00	0,00	209 627,83	259 627,83	181 119,33	0,00	650 375,00
	Europos regioninės plėtros fondas	0,00	0,00	0,00	72 250,00	72 250,00	72 250,00	0,00	216 750,00
	LR valstybės biudžetas	0,00	0,00	0,00	49 743,15	49 743,15	35 888,70	0,00	135 375,00
	Savivaldybės biudžeto lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Privačios lėšos	0,00	0,00	0,00	35 001,60	37 633,18	30 128,38	0,00	102 763,16
	Iš viso tikslui:	**0,00**	**-**	**-**	**366 622,58**	**419 254,16**	**319 386,41**	**0,00**	**1 105 263,16**
1.1 UŽDAVINYS - Didinti Zarasų miesto gyventojų sociokultūrinį aktyvumą ir stiprinti bendruomeniškumą									
1.1. Uždavinys Didinti Zarasų miesto gyventojų sociokultūrinį aktyvumą ir stiprinti bendruomeniškumą **Įgyvendinimo pradžia-2024 m.** **Įgyvendinimo pabaiga-2028 m.**	Europos socialinis fondas +	0,00	0,00	0,00	209 627,83	209 627,83	131 119,33	0,00	550 375,00
	Europos regioninės plėtros fondas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	LR valstybės biudžetas	0,00	0,00	0,00	36 993,15	36 993,15	23 138,70	0,00	97 125,00
	Savivaldybės biudžeto lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Privačios lėšos	0,00	0,00	0,00	20 001,60	20 001,60	12 496,80	0,00	52 500,00
	Iš viso uždaviniui:	**0,00**	**0,00**	**0,00**	**266 622,58**	**266 622,58**	**166 754,83**	**0,00**	**700 000,00**

1.1.1. Veiksmas Pradžia-2024 m. Pabaiga-2028 m.	**Stiprinti miesto gyventojų bendruomeniškumą ir didinti motyvaciją sukuriant ir plėtojant Zarasų miesto socialinį ir kūrybos klasterį** Planuojama įgyvendinti 1 projektą, kurio vertė - iki 300 000,00 Eur **Tinkami pareiškėjai:** 1) NVO (VšĮ arba Asociacija) **Tinkami partneriai** 1) Ne mažiau 2 NVO (Asociacija arba VŠĮ) - privalomi 2) Savivaldybės administracija 3) BĮ 4) Privatus juridinis asmuo Projekto vykdytojų atranka vyks konkurso būdu pagal Zarasų miesto VVG patvirtintą projektų atrankos tvarką.	Europos socialinis fondas +	0,00	0,00	0,00	52 377,84	52 377,84	52 377,84	0,00	157 133,51
		Europos regioninės plėtros fondas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		LR valstybės biudžetas	0,00	0,00	0,00	9 243,15	9 243,15	9 243,15	0,00	27 729,45
		Savivaldybės biudžeto lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		Privačios lėšos	0,00	0,00	0,00	5 001,60	5 001,60	5 001,60	0,00	15 004,80
		Iš viso veiksmui:	**0,00**	**0,00**	**0,00**	**66622,59**	**66622,59**	**66622,59**	**0,00**	**199 867,76**
1.1.2. Veiksmas Pradžia-2024 m. Pabaiga-2027 m.	**Didinti gyventojų įsitraukimą ir užimtumą per integruotas sociokultūrines priemones** Planuojama įgyvendinti 4 projektus. Vieno projekto vertė ne daugiau 100 000,00 Eur. **Tinkami pareiškėjai:** 1) NVO (VšĮ arba Asociacija) **Partneriai nebūtini.** **Tinkami partneriai (jei pasirenkama):** 1) NVO (Asociacija arba VŠĮ) 2) Savivaldybės administracija 3) BĮ 4) Privatūs juridiniai asmenys Projekto vykdytojų atranka vyks konkurso būdu pagal Zarasų miesto VVG patvirtintą projektų atrankos tvarką.	Europos socialinis fondas +	0,00	0,00	0,00	157 250,00	157 250,00	78 741,49	0,00	393 241,49
		Europos regioninės plėtros fondas	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		LR valstybės biudžetas	0,00	0,00	0,00	27 750,00	27 750,00	13 895,55	0,00	69 395,55
		Savivaldybės biudžeto lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		Privačios lėšos	0,00	0,00	0,00	15 000,00	15 000,00	7 495,20	0,00	37 495,20
		Iš viso veiksmui:	**0,00**	**0,00**	**0,00**	**200000,00**	**200000,00**	**100132,24**	**0,00**	**500 132,24**

1.2 UŽDAVINYS - Didinti socialinį verslumą, padedantį spręsti Zarasų miesto gyventojų atskirties problemas										
1.2. Uždavinys. Didinti socialinį verslumą, padedantį spręsti Zarasų miesto gyventojų atskirties problemas **Įgyvendinimo pradžia-2024 m.** **Įgyvendinimo pabaiga-2028 m.**		Europos socialinis fondas +	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,000
		Europos regioninės plėtros fondas	0,00	0,00	0,00	72 250,00	72 250,00	72 250,00	0,00	216 750,000
		LR valstybės biudžetas	0,00	0,00	0,00	12 750,00	12 750,00	12 750,00	0,00	38 250,000
		Savivaldybės biudžeto lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,000
		Privačios lėšos	0,00	0,00	0,00	15 000,00	15 000,00	15 000,00	0,00	45 000,000
		Iš viso uždaviniui:		**0,000**	**0,000**	**100 000,00**	**100 000,00**	**100 000,00**	**0,00**	**300 000,00**
1.2.1. Veiksmas Pradžia-2024 m. Pabaiga-2028 m.	**Remti socialinių verslų, prisidedančių prie Zarasų miesto socialinių problemų sprendimo, kūrimą** Planuojama įgyvendinti 5 projektus. Vieno projekto vertė ne daugiau 70 000,00 Eur. **Tinkami pareiškėjai:** 1) NVO (VšĮ arba Asociacija) **Tinkami partneriai:** 1) NVO (VšĮ arba Asociacija) 2) BĮ Projekto vykdytojų atranka vyks konkurso būdu pagal Zarasų miesto VVG patvirtintą projektų atrankos tvarką.	Europos socialinis fondas +	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		Europos regioninės plėtros fondas	0,00	0,00	0,00	72 250,00	72 250,00	72 250,00	0,00	216 750,00
		LR valstybės biudžetas	0,00	0,00	0,00	12 750,00	12 750,00	12 750,00	0,00	38 250,00
		Savivaldybės biudžeto lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		Privačios lėšos	0,00	0,00	0,00	15 000,00	15 000,00	15 000,00	0,00	45 000,00
		Iš viso veiksmui:	**0,00**	**0,00**	**0,00**	**100 000,00**	**100 000,00**	**100 000,00**	**0,0**	**300 000,00**

1.3 UŽDAVINYS - Didinti Zarasų miesto gyventojų aktyvumą ir dalyvavimą civilinės saugos veiksmuose										
1.3. Uždavinys. Didinti Zarasų miesto gyventojų aktyvumą ir dalyvavimą civilinės saugos veiksmuose **Įgyvendinimo pradžia-2027 m.** **Įgyvendinimo pabaiga-2029 m.**		Europos socialinis fondas +	0,00	0,00	0,00	0,00	50 000,00	50 000,00	0,00	100 000,00
		Europos regioninės plėtros fondas	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		LR valstybės biudžetas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		Savivaldybės biudžeto lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		Privačios lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	2 631,58	2 631,58	0,00	5 263,16
		Iš viso uždaviniui:	**0,00**	**0,00**	**0,00**	**0,00**	**52630,00**	**52630,00**	**0,00**	**105 263,16**
1.3.1. Veiksmas Pradžia-2027 m. Pabaiga-2029 m.	**Stiprinti Zarasų miesto gyventojų pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms ir grėsmėms.** Planuojama įgvendinti ne mažiau kaip 1 projektą, kurio vertė- ne daugiau 105 263,16 Eur. **Tinkami pareiškėjai ir parneriai:** 1) viešieji ir privatūs juridiniai asmenys, kurių veiklos vykdymo vieta yra vietos plėtros strategijos įgyvendinimo teritorijoje; 2) savivaldybės, kurios teritorijoje įgyvendinama vietos plėtros strategija, administracija. Projekto vykdytojų atranka vyks konkurso būdu pagal Zarasų miesto VVG patvirtintą projektų atrankos tvarką.	Europos socialinis fondas +	0,00	0,00	0,00	0,00	50 000,00	50 000,00	0,0	100 000,00
		Europos regioninės plėtros fondas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		LR valstybės biudžetas	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		Savivaldybės biudžeto lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
		Privačios lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	2 631,58	2 631,58	0,0	5 263,16
		Iš viso veiksmui:	**0,00**	**0,00**	**0,00**	**0,00**	**52630,00**	**52630,00**	**0,0**	**105 263,16**

Lėšos strategijos įgyvendinimui	iš viso:	2023 m.	2024 m.	2025 m.	2026 m.	2027 m.	2028 m.	2029 m.
Europos socialinis fondas +	650 375,00	0,00	0,00	0,00	209 627,84	259 627,84	181 119,33	0,00
Europos regioninės plėtros fondas	216 750,00	0,00	0,00	0,00	72 250,00	72 250,00	72 250,00	0,00
LR valstybės biudžetas	135 375,00	0,00	0,00	0,00	49 743,15	49 743,15	35 888,70	0,00
Savivaldybės biudžeto lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Privačios lėšos	102 763,16	0,00	0,00	0,00	35 001,60	37 633,18	30 128,38	0,00

Lėšos strategijos administravimui	iš viso:	2023 m.	2024 m.	2025 m.	2026 m.	2027 m.	2028 m.	2029 m.
Europos socialinis fondas +	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Europos regioninės plėtros fondas	169 575,00	0,00	0,00	38 356,25	38 356,25	46 431,25	46 431,25	0,00
LR valstybės biudžetas	27 925,00	0,00	0,00	6 768,75	6 768,75	7 193,75	7 193,75	0,00
Savivaldybės biudžeto lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Privačios lėšos	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Iš viso vietos plėtros strategijai:	1 302 763,16
Europos socialinis fondas +	650 375,00
Europos regioninės plėtros fondas	386 325,00
LR valstybės biudžetas	163 300,00
Savivaldybės biudžeto lėšos	0,00
Privačios lėšos	102 763,16

6. VIETOS PLĖTROS STRATEGIJOS VALDYMO, STEBĖSENOS, PROJEKTŲ VERTINIMO IR STRATEGIJOS KEITIMO TVARKA

Vykdydama savo veiklą ir įgyvendindama vietos plėtros strategiją Zarasų miesto vietos veiklos grupė (toliau – ZMVVG) vadovausis horizontaliaisiais principais, akcentuojančiais demokratinį sprendimų priėmimą.

1) lygybe: į vietos projektų atrankos procedūras bus įtraukiami visų lyčių atstovai ir siekiama pašalinti disbalansą bei diskriminaciją. Taip pat bus sudaromos sąlygos visiems teikti vietos projektus neatsižvelgiant į projekto vykdytojų ir tikslinės grupės atstovų lytį.
2) įtraukimu: visiems asmenims bus siekiama suteikti vienodas galimybes dalyvauti projektų teikime ir vertinime, turėti lygias teises ir galimybes užimti darbo vietas, gauti švietimą, naudotis ZMVVG paslaugomis ir kt. Vadovaujantis šiuo principu bus siekiama skatinti socialinę integraciją ir užkirsti kelią socialinei atskirčiai.
3) dalyvavimu sprendimų priėmime: bus teikiama pirmenybė dalyvaujamiesiems sprendimų priėmimo procesams, kur visi dalyviai turi vienodą žodį priimant sprendimus. Dalyvaujamasis principas yra svarbus visuomenės teisingumo ir socialinio teisėtumo aspektas priimant sprendimus dėl projektų vykdytojų.
4) skaidrumu: bus siekiama užtikrinti viešumo, atvirumo ir skaidrumo principus, informuojant visuomenę apie ZMVVG veiklą, priimtus sprendimus ir kitus visuomenei svarbius dalykus.
5) atskaitomybe: bus teikiama pirmenybė atskaitomybei už sprendimų priėmimo procesus ir rezultatus bei siekiama užtikrinti, kad sprendimus priimantys asmenys būtų atsakingi už savo veiksmus.
6) savitarpio pagalba: bus skatinama savitarpio pagalba ir bendradarbiavimas, pabrėžiant bendruomenės paramos ir solidarumo svarbą. Savitarpio pagalba svarbi, kadangi taip padedama užtikrinti socialinį teisingumą ir lygybę, atsakomybę bei solidarumą ZMVVG veikloje. Taip pat ji labai svarbi siekiant užtikrinti socialinę gerovę ir teisingumą projektų vykdytojams, nes tik įgyvendinant savitarpio pagalbos principą galima pasiekti harmoningą ir solidarią ZMVVG veiklą. Horizontalieji principai teikia pirmenybę teisingumui, įtraukčiai, demokratiniam sprendimų priėmimui ir kolektyviniams veiksmams, kurie duotų teisingesnius ir tvaresnius rezultatus socialiniame, politiniame ir ZMVVG vystymosi veiklos kontekste.

Už veiksmų, skirtų vietos plėtros strategijai įgyvendinti, atranką, vietos plėtros strategijos įgyvendinimo koordinavimą ir stebėseną atsakingi ZMVVG valdymo organai.

Visuotinis narių susirinkimas atsakingas už:
- Strategijos ir jos pakeitimų tvirtinimą;
- metinių Strategijos įgyvendinimo ataskaitų tvirtinimą;
- galutinės Strategijos įgyvendinimo ataskaitos tvirtinimą.

Kolegialus ZMVVG valdymo organas (taryba) atsakingas už:
- vietos plėtros projektų įgyvendinimo planų atrankos kriterijų rengimą ir tvirtinimą;
- vietos plėtros projektų įgyvendinimo planų vertinimo ir atrankos vidaus tvarkos aprašo tvirtinimą;
- vietos plėtros projektų įgyvendinimo planų vertintojų sąrašo tvirtinimą;
- vietos plėtros projektų įgyvendinimo planų vertinimo ataskaitų tvirtinimą;
- rizikų, susijusių su Strategijos įgyvendinimu, valdymą;
- kitus klausimus, numatytus teisės aktuose, susijusius su Strategijos įgyvendinimu.

Vienasmenis ZMVVG valdymo organas – vadovas (pirmininkas) atsakingas už:

- kvietimų teikti vietos plėtros projektų įgyvendinimo planus atrankai rengimą ir skelbimą;
- su Strategijos įgyvendinimu susijusių dokumentų saugojimą, bylų formavimą ir archyvavimą;
- potencialių projekto įgyvendinimo planų teikėjų ir projektų vykdytojų konsultavimą;
- Strategijos įgyvendinimo ataskaitų rengimą;
- komunikaciją su pareiškėjais, LR Vidaus reikalų ministerija, Centrine projektų valdymo agentūra ir kitais suinteresuotais asmenimis;
- Strategijos įgyvendinimo viešinimą;
- kitų užduočių, susijusių su Strategijos įgyvendinimu, vykdymą.

Zarasų miesto vietos plėtros strategijos finansininkas: vykdo ZMVVG apskaitos politiką; organizuoja finansinę ir buhalterinę apskaitą ir kontroliuoja, kad ataskaitinių metų duomenys būtų teisingai ir laiku pateikti finansų bei statistikos organams; registruoja ir vertina ZMVVG finansinius dokumentus, konsultuoja pareiškėjus vietos projektų įgyvendinimo klausimais, vykdo vadovo pavedimus.

6.1 Vietos projektų vertinimas

ZMVVG, įgyvendindama strategiją, vertindama vietos plėtros projektų įgyvendinimo planus ir vykdydama projektų įgyvendinimo priežiūrą laikysis objektyvumo, nediskriminavimo ir lygiateisiškumo, nešališkumo ir skaidrumo, konfidencialumo principų.

Vietos plėtros projektų atrankos kriterijus ir vietos plėtros projektų atrankos tvarka bus nustatoma taip, kad nebūtų nepagrįstai ribojamos vietos plėtros pareiškėjų galimybės ar nepagrįstai sudaromos palankesnės ar nepalankesnės sąlygos tam tikriems pareiškėjams. Visiems pareiškėjams bus teikiama vienoda informacija projektų atitikties Strategijų nuostatoms, kvietimų teikti vietos plėtros projektų įgyvendinimo planus formose pateiktos informacijos klausimais, taip pat sudaromos vienodos sąlygos tokią informaciją gauti.

Asmenys, dalyvaujantys rengiant dokumentus ir priimant miesto ZMVVG sprendimus savo veikloje užtikrins viešųjų interesų viršenybę ir deklaruos savo privačius interesus, kaip nustatyta Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatyme; teisės aktų nustatytais atvejais ir tvarka privalės deklaruoti galimą interesų konfliktą ir esant galimam interesų konfliktui privalės nusišalinti.

Užtikrinant konfidencialumo principo laikymąsi ZMVVG turi vietos plėtros projekto įgyvendinimo plane ir vietos plėtros projekto sutartyje pateiktą informaciją naudoti tik vietos plėtros projekto įgyvendinimo plano vertinimo, vietos plėtros projekto atrankos, stebėsenos tikslais ir neskleisti informacijos apie vietos plėtros projektą, išskyrus teisės aktuose numatytus atvejus.

ZMVVG, atlikdama vietos plėtros projektų stebėseną, rinks, analizuos informaciją apie vietos plėtros projektų rengimo ir vietos plėtros projektų įgyvendinimo eigą. Vietos plėtros projektų stebėsenos tikslas – laiku identifikuoti vietos plėtros projektų rengimo ir įgyvendinimo problemas, keliančias riziką vietos plėtros strategijos tinkamam įgyvendinimui, ir imtis veiksmų šioms rizikoms suvaldyti.

6.2. Vietos plėtros strategijos stebėsena

Svarbi sėkmingo VPS įgyvendinimo dalis – savalaikis statistinės informacijos rinkimas, sisteminimas ir analizė bei papildomų tyrimų arba galimybių studijų apie VPS numatytų tikslų,

uždavinių, priemonių įgyvendinimą, atlikimas. Zarasų miesto vietos plėtros strategijos stebėsena bus vykdoma užtikrinant, kad nuolat būtų renkama ir sisteminama informacija apie planuotas ir pasiektas rezultato bei produkto rodiklių reikšmes ir atrinktus finansuoti ir (ar) baigtus įgyvendinti projektus.

Už informacijos, reikalingos VPS įgyvendinimui užtikrinti ir stebėsenai atlikti bei ataskaitai parengti rinkimo, sisteminimo ir analizės bei papildomų tyrimų, susijusių su VPS įgyvendinimu, organizavimą bus atsakingas VPS administravimo vadovas, o už reikalingos informacijos surinkimą VPS administratorius.

Informacija apie VPS įgyvendinimo pažangą ir susidariusias VPS įgyvendinimo problemas bus gaunama iš vietos projektų įgyvendinimo ataskaitų (vieninga forma projektų vykdytojai teiks informaciją apie planuotas ir pasiektas rezultato bei produkto rodiklių reikšmes). Taip pat, VPS įgyvendinimo pažangos ataskaitoje bus pateikiama informacija apie atrinktus finansuoti ir (ar) baigtus įgyvendinti vietos plėtros projektus. Papildomai į VPS įgyvendinimo pažangos ataskaitas bus pateikiama iš ZMVVG administracijos darbuotojų vizitų (patikrų) į vietos projektų įgyvendinimo vietas ataskaitų, atliktų tyrimų ataskaitų ar galimybių studijų, susijusių su VPS įgyvendinimu ir/ar kitų informacijos šaltinių.

ZMVVG vadovas kartą metuose rengia metinę, o baigus įgyvendinti strategiją – galutinę – ataskaitą apie VPS vykdymą ir jos rezultatus;

ZMVVG visuotinis susirinkimas tvirtina metines/galutines VPS ataskaitas;

VPS įgyvendinimo metinė ataskaita bus pateikiama VVG valdybai ne vėliau kaip per vieną mėnesį pasibaigus ataskaitiniams metams, o galiausiai ataskaita bus pristatoma VVG narių visuotiniam susirinkimui, kuris VPS įgyvendinimo ataskaitą viešai apsvarstys.

Įgyvendinus strategiją ZMVVG vadovas pateikia galutinės ataskaitos kopiją ir jos patvirtinimą įrodančio dokumento kopiją LR Vidaus reikalų ministerijai. ZMVVG vadovas bendrauja su LR Vidaus reikalų ministerija ir esant poreikiui teikia papildomą informaciją, susijusią su VPS įgyvendinimu.

6.3. Strategijos pakeitimų tvarka

Esant poreikiui ZMVVG atliks VPS keitimus, kurie bus vykdomi pagal Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo taisyklėse nustatytus reikalavimus. Strategijos pakeitimus tvirtina visuotinis ZMVVG narių susirinkimas. Prieš tvirtinant ZMVVG vietos plėtros strategijos pakeitimą turi būti atlikti veiksmai, nustatyti Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo taisyklėse, ir ZMVVG vietos plėtros strategijos keitimas turi būti raštu suderintas su LR Vidaus reikalų ministerija.
ZMVVG vietos plėtros strategija gali būti keičiama kai:

1) būtina keisti dėl teisės aktų, reglamentuojančių vietos plėtros strategijų įgyvendinimą, pakeitimų;
2) būtina keisti suplanuotų lėšų paskirstymą tarp vietos plėtros strategijos uždavinių ir veiksmo sričių;
3) būtina keisti didžiausią galimą paramos sumą vienam vietos plėtros strategijos veiksmui įgyvendinti pagal skirtingus vietos plėtros strategijos uždavinius;
4) būtina patikslinti vietos plėtros strategijos veiksmų sąrašą, siekiant įgyvendinti vietos plėtros strategijoje numatytus rodiklius.

6.4. Strategijos įgyvendinimo horizontalūs principai

Projekto vykdytojų atranka vyks konkurso būdu pagal Zarasų miesto VVG patvirtintą projektų atrankos tvarką, kurioje nustatant reikalavimus pareiškėjams didelis dėmesys bus skiriamas horizontaliųjų principų įgyvendinimui. Siūlomų finansuoti projektų sąraše negalės būti projektai, kuriuose numatytos veiklos turėtų neigiamą poveikį lyčių lygybės ir nediskriminavimo dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, negalios, lytinės orientacijos, etninės priklausomybės, religijos principų įgyvendinimui arba numatyti tokie projekto veiksmai, kurie turėtų neigiamą poveikį darnaus vystymosi principo įgyvendinimui.

Projektų atrankos tvarkoje bus įtvirtintas principas, kad visose projektų veiklose visi pareiškėjai privalėtų, pasirašydami deklaraciją, užtikrinti galimybę dalyvauti visiems asmenims nepaisant jų lyties, rasės, lytinės orientacijos, amžiaus bei sudaryti sąlygas dalyvauti neįgaliems asmenims, jei tokių asmenų, pageidaujančių dalyvauti veiklose, būtų. Tokiu būdu įgyvendinant projekto veiklas nebus pažeistos Chartijoje įtvirtintos teisės: orumas, laisvės, lygybė, solidarumas, pilietinės teisės, teisingumas bei Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatos.

Atrenkant vietos projektus bus laikomasi horizontaliųjų principų, nustatant atskirus projektų atrankos kriterijus:

- **Partnerystės ir atvirumo principu.** Papildomas balas atrenkant vietos projektus bus skiriamas jei projektas įgyvendinamas kartu su partneriu.
- **Lyčių lygybės principu.** Atrenkant projektus bus vertinama jų atitiktis lyčių lygybės principui. Šis principas suprantamas ne tik kaip moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimas, bet ir draudimas varžyti žmogaus teises ar teikti asmeniui privilegijas dėl jo lyties. Vyrų ir moterų lygybė apima lygias teises, atsakomybes ir galimybes abiem lytims.
- **Nediskriminacijos principu**. Atrenkant projektus bus vertinama jų atitiktis nediskriminavimo ir prieinamumo principams. Šis principas suprantamas kaip draudimas varžyti žmogaus teises ar teikti asmeniui privilegijas dėl jo lyties, tautybės, rasinės ar etninės kilmės, kalbos, religijos, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, negalios, socialinės padėties, amžiaus arba seksualinės orientacijos.
- **Jaunimo principas.** Papildomas balas atrenkant vietos projektus bus skiriamas jei į projektų veiklas bus numatyta įtraukti didesnį skaičių vaikų ir jaunimo iki 29 m.

6.5. Strategijos įgyvendinimo viešinimas

ZMVVG viešins Strategijos įgyvendinimo eigą, rezultatus ir kitą informaciją Zarasų miesto vietos veiklos grupės internetinėje svetainėje www.zmvvg.lt, Zarasų rajono savivaldybės administracijos svetainėje www.zarasai.lt ir skatins Zarasų miesto gyventojus ir šioje teritorijoje veiklą vykdančius juridinius asmenis dalyvauti Strategijos įgyvendinime. Informacijos sklaida vyks naudojant socialinio tinklo Meta ir kitas priemones.

---

7. ZARASŲ MIESTO VIETOS PLĖTROS 2023-2029 M. STRATEGIJOS PRIEDAI

1. Priedas. Statistinių duomenų sąrašas.
2. Priedas. Literatūros sąrašas.
3. Priedas. Zarasų rajono savivaldybės tarybos 2023 m. lapkričio 30 d. sprendimas;
4. Priedas. Utenos regiono plėtros tarybos sprendimas;
5. Priedas. Susitikimo – diskusijos su Zarasų rajono savivaldybės politikais, savivaldybės ir valstybės įmonių bei įstaigų atstovais dalyvių sąrašas 2023 m. liepos 11 d.;
6. Priedas. Susitikimo – diskusijos su Zarasų rajono savivaldybės politikais, savivaldybės ir valstybės įmonių bei įstaigų atstovais dalyvių sąrašas 2023 m. liepos 18 d.;
7. Priedas. Susitikimo – diskusijos su Zarasų rajono savivaldybės politikais, savivaldybės ir valstybės įmonių bei įstaigų atstovais dalyvių sąrašas 2023 m. liepos 22 d.;
8. Priedas. Susitikimo su fokus grupės dalyviais sąrašas 2023 m. rugpjūčio 5 d.;
9. Priedas. Susitikimo su fokus grupės dalyviais sąrašas 2023 m. rugsėjo 21 d.;
10. Priedas. Zarasų miesto vietos veiklos grupės strategijos 2023-2029 m. projekto pristatymo Zarasų miesto vietos veiklos grupei 2023 m. spalio 26 d. dalyvių sąrašas;
11. Priedas. Strategijos rengimo veiklų viešinimo nuorodos ir ekrano vaizdai;
12. Priedas. Zarasų miesto situacijos ir gyventojų poreikių apklausos rezultatų suvestinė;
13. Priedas. Projektinių pasiūlymų suvestinė;
14. Priedas. Zarasų socialinio ir kultūrinio klasterio aprašymas;
15. Priedas. Lėšų poreikio pagrindimas strategijos veiksmams įgyvendinti;
16. Priedas. Zarasų mieste veikiančių NVO sąrašas;
17. Priedas. Utenos regiono plėtros tarybos raštas ir sprendimas;
18. Priedas. Zarasų miesto vietos veiklos grupės 2023 m. gruodžio 7 d. susirinkimo, kuriame patvirtinta Zarasų miesto vietos veiklos grupės strategija 2023-2029 m. protokolas ir dalyvių sąrašas.